

บทที่ ๘

อนุกรมวิธานของนกที่พบในประเทศไทย

อนุกรมวิธานมาจากคำว่า “อนุกรม” ซึ่งหมายถึง ลำดับ ระเบียบ ชั้น และคำว่า “วิธาน” ซึ่งหมายถึง การจัดแจง การทำ กฎ เกณฑ์ ข้อบังคับ เมื่อนำ ๒ คำนี้มารวมกันก็จะให้ความหมายว่า “การจัดแจงหรือการจัดทำให้เป็นระเบียบ” ส่วนคำว่าอนุกรมวิธานในภาษาอังกฤษนั้นจะใช้คำว่า “Taxonomy” ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษากรีก ๒ คำ คือ คำว่า “Taxis” แปลว่า การจัดการ และคำว่า “Nomos” แปลว่า กฎ ดังนั้น อนุกรมวิธาน (Taxonomy) จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของวิทยาศาสตร์ชีวภาพ เป็นศาสตร์แห่งการจัดจำแนกหมวดหมู่ของสิ่งมีชีวิตออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ อย่างมีระเบียบแบบแผน โดยผู้จัดจำแนกจะต้องศึกษาความเหมือนกันหรือความแตกต่างกันของลักษณะทางสัณฐานวิทยา (Morphology) ลักษณะทางกายวิภาคศาสตร์ (Anatomy) นิเวศวิทยา (Ecology) ชีววิทยาระดับโมเลกุล (Molecular biology) ชีววิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral biology) และวิวัฒนาการ (Evolution)

การจัดหมวดหมู่ทางอนุกรมวิธานจะพยายามจัดลำดับของสิ่งมีชีวิตเข้ากลุ่ม โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์และความคล้ายคลึงกันของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นจากลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น สิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันก็จะถูกจัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน ส่วนสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะแตกต่างกันก็จะถูกจัดไว้ในกลุ่มที่ต่างกัน ระบบการจัดเรียงเป็นลำดับชั้นตั้งแต่ระดับสูงลงไปสู่ระดับต่ำลงไปจะเรียกว่า Hierarchy ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โดเมน (Domain)	Eukarya
อาณาจักร (Kingdom)	Animalia
ไฟลัม (Phylum)	Chordata
ชั้น (Class)	Aves
อันดับ (Order)	Galliformes
วงศ์ (Family)	Phasianidae
สกุล (Genus)	Gallus
ชนิด (Species)	Gallus
ชนิดย่อย (Subspecies)	-
ชื่ออังกฤษ (Common name)	Red Junglefowl
ชื่อไทย (Thai name)	ไก่ป่า

หลักการตั้งชื่อในอนุกรมวิธาน

การตั้งชื่อของสิ่งมีชีวิตตามระบบของลินเนียสซึ่งเป็นที่ยอมรับกันเป็นหลักการสากลในปัจจุบันเรียกว่า ระบบการตั้งชื่อแบบไบนอมิเยล (Binomial nomenclature) โดยใช้ชื่อสกุล (Genus) ที่ขึ้นต้นอักษรตัวแรกด้วยอักษรพิมพ์ใหญ่ ตามด้วยชื่อชนิด (Species) เขียนด้วยอักษรพิมพ์เล็ก และจะต้องเป็นภาษาละติน และจะต้องพิมพ์ด้วยอักษรตัวเอน หรืออาจจะใช้ตัวอักษรปกติที่ขีดเส้นใต้ ชื่อที่ได้นี้เราเรียกว่า ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)

นกที่พบทั่วโลกและมีการจัดหมวดหมู่ตามหลักการของอนุกรมวิธานแล้วมีจำนวนทั้งสิ้น ๙,๗๖๒ ชนิด แบ่งเป็น ๒๒ อันดับ ๑๔๒ วงศ์ จากความหลากหลายของระบบนิเวศและทำเลที่ตั้งของประเทศไทย ส่งผลให้พื้นที่ของประเทศไทยพบนกมากถึงประมาณ ๑๐% ของจำนวนชนิดนกที่พบทั้งหมดทั่วโลก จนถึงปัจจุบันนี้มีรายงานว่านกที่พบในประเทศไทยมีทั้งสิ้น ๙๘๖ ชนิด แบ่งออกเป็น ๑๖ อันดับ ๗๑ วงศ์ ในบทนี้จะกล่าวถึงลักษณะเด่นที่สังเกตเห็นได้จากภายนอก อุปนิสัยและชีววิทยาการสืบพันธุ์ของนกในอันดับและวงศ์ต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจำแนกชนิดและใช้เป็นแนวทางที่จะศึกษาในรายละเอียดของนกแต่ละชนิดต่อไป

๑. อันดับไก่ (Order Galliformes)

นกในอันดับนี้มีตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ (๑๒-๒๒๓ เซนติเมตร) มีจะงอยปากสั้น จะงอยปากบนโค้งเล็กน้อย ขาใหญ่ แข็งปกคลุมด้วยเกล็ดแบบเกล็ดซ้อน นิ้วหลังอยู่ในระดับเดียวกับนิ้วหน้า เล็บหูก ปีกสั้น ปลายปีกมน นกในอันดับนี้มีนิสัยเดินคืบเขี่ยหากินตามพื้นดิน อาหารได้แก่ เมล็ดธัญพืช ผลไม้ เมล็ดพืช แมลง และสัตว์ขนาดเล็ก นกในอันดับนี้มี ๓ วงศ์ ประเทศไทยพบเพียงวงศ์เดียว ได้แก่ วงศ์ไก่ฟ้าและนกกระทา (Phasianidae)

๑.๑ วงศ์ไก่ฟ้าและนกกระทา (Family Phasianidae: Pheasants, Partridges and Quails)

มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดใหญ่มาก (๑๒-๑๒๒ เซนติเมตร ไม่รวมขนหางของนกยูงที่ใช้เกี่ยวพาราซี) แข็งปกคลุมด้วยเกล็ดแบบเกล็ดซ้อนหรืออาจมีขนปกคลุม บางชนิดแข่งมีเดือย นิ้วหลังสูงกว่านิ้วหน้าเป็นนิ้วแบบต่างระดับ (Elevated) เป็นนกเดินหากินบนพื้นดินอาหารได้แก่ เมล็ดธัญพืช เมล็ดผลไม้ที่ตกตามพื้นดิน ยอดอ่อนของต้นไม้ แมลงและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังบนผิวดิน นกตัวผู้มักจะมีสีสันสดใสสวยงาม มีนิสัยป้องกันอาณาเขต ส่วนตัวเมียมักจะมีลวดลายเป็นสีน้ำตาล และเมื่อผสมพันธุ์แล้ว นกตัวเมียจะเป็นฝ่ายทำหน้าที่ฟักไข่แต่เพียงผู้เดียว ทำรังตามพื้นดิน วางไข่ครอกละ ๑-๒๐ ฟอง เปลือกไข่สีขาวหรือสีเนื้อ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา (Precocial) มีขนดาวน์หรือขนอยู่ขึ้นปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหากินได้ทันที แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มคือ นกคุ่ม (Quails) มีขนาดเล็ก ลำตัวอ้วนป้อม

อาศัยและหากินตามที่โล่งและทุ่งหญ้า นกกระทา (Partridges) มีขนาดกลาง ลำตัวอ้วนป้อม หางสั้น ปีกสั้น ปลายปีกมน ขาและเท้าแข็งแรง ส่วนใหญ่จะอาศัยและหากินในป่า ไก่และไก่ฟ้า (Jungle fowl and Pheasants) มีขนาดกลาง-ใหญ่มาก ลักษณะภายนอกคล้ายกับไก่บ้าน หางยาวถึงยาวมาก ตัวผู้จะมีสีสดใสสวยงาม ส่วนตัวเมียจะมีสีน้ำตาล พบอาศัยและหากินในป่า นกในวงศ์นี้ประเทศไทยพบ ๑๓ สกุล คือ สกุลนกกกระทาทู๋ (Francolinus) สกุลไก่ทวล (Rhizothera) สกุลนกกุ่ม (Coturnix) สกุลนกกกระทาดง (Aborophila) สกุลนกกกระทาดงสองเตี๋ย (Caloperdix) สกุลไก่จุก (Rollulus) สกุลนกกกระทาป่าไผ่ (Bambusicola) สกุลไก่ (Gallus) สกุลไก่ฟ้า (Lophura) สกุลไก่ฟ้าหางลายขวาง (Syrmaticus) สกุลนกแว่น (Polyplectron) สกุลนกหัว (Argusianus) และสกุลนกยูง (Pavo)

๒. อันดับห่าน (Order Anseriformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ (๒๙-๑๕๒ เซนติเมตร) มีจะงอยปากแบนกว้าง ปลายจะงอยปากมีลักษณะแข็งคล้ายเล็บและเป็นตะขอเล็กน้อย มีนิ้วเท้ายื่นไปข้างหน้า ๓ นิ้ว มีพังผืดยืระหว่างนิ้วเป็นแบบตีนพืด นิ้วหลังไม่มีพังผืด เป็นนกกหากินในน้ำโดยการว่ายน้ำหากิน พบอาศัยและหากินตามแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ อาหารได้แก่ พืชน้ำ สัตว์น้ำขนาดเล็ก หอย ปลาขนาดเล็ก และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก นกในอันดับนี้มี ๔ วงศ์ ประเทศไทยพบนกในอันดับนี้ ๒ วงศ์ ได้แก่ วงศ์เป็ดแดง (Dendrocygnidae) และวงศ์นกเป็ดน้ำ (Anatidae)

๒.๑ วงศ์เป็ดแดง (Family Dendrocygnidae: *Whistling Duck*)

มีจะงอยปากค่อนข้างยาว รูจมูกอยู่เกือบถึงโคนปาก คอยาวเรียว ปลายปีกมน หางมน ขาว เวลาคบินขยับปีกแผ่ปลายหาง แข็งปกคลุมด้วยเกล็ดแบบเกล็ดร่างแห มีพังผืดนิ้วเป็นแบบตีนพืด นิ้วหลังไม่มีพังผืด นกตัวผู้และตัวเมียมีสีส้มเหมือนกัน เป็นนกกหากินในน้ำโดยการว่ายน้ำหากิน พบอาศัยและหากินตามแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ อาหารได้แก่ พืชน้ำ สัตว์น้ำขนาดเล็ก หอย ปลาขนาดเล็ก และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก มักมีกิจกรรมหากินในช่วงเวลา กลางคืน ส่วนกลางวันจะพักผ่อนตามแหล่งน้ำที่เงียบสงบ ทำรังในโพรงธรรมชาติหรือในพุ่มไม้ที่รกทึบ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถเดินตามแม่และว่ายน้ำหากินได้ทันที ประเทศไทยพบ ๑ สกุลคือ สกุลเป็ดแดง (Dendrocygna)

๒.๒ วงศ์นกเป็ดน้ำ (Family Anatidae)

เป็นนกน้ำที่มีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ (๒๙-๑๕๒ เซนติเมตร) มีจะงอยปากแบน คอยาวเรียว แข็งค่อนข้างยาว ปีกยาว ปลายปีกแหลม หางสั้น ปลายหางมน นิ้วหน้ามีพังผืดเป็นแบบตีนพืด นิ้วหลังเป็นนิ้วต่างระดับ พบอาศัยและหากินตามพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำ อาหาร

ได้แก่พืชน้ำ สัตว์น้ำขนาดเล็ก หอย ปลาขนาดเล็ก และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก มักทำรังในโพรงธรรมชาติหรือในพุ่มไม้ที่รกทึบ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหรือว่ายน้ำหากินได้ทันที ประเทศไทยพบ ๒ เหล่าคือ

๒.๒.๑ เหล่าห่าน (Tribe Anserini; *Gees, Atypical ducks and Pygmy gees*) มีจะงอยปากค่อนข้างสั้น โคนจะงอยปากสูงมากแทนที่จะแบนเหมือนเป็ดในวงศ์เดียวกัน คอยาวเรียว แข็งค่อนข้างยาว ปีกยาว ปลายปีกแหลม หางสั้น ปลายหางมน นิ้วหน้ามีพังผืดเป็นแบบตีนพืด นิ้วหลังเป็นนิ้วต่างระดับ พบอาศัยและหากินตามพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งน้ำอาหารได้แก่พืชน้ำ สัตว์น้ำขนาดเล็ก หอย ปลาขนาดเล็ก และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก มักทำรังในโพรงธรรมชาติหรือในพุ่มไม้ที่รกทึบ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหรือว่ายน้ำหากินได้ทันที เป็นนกหากินในน้ำโดยการว่ายน้ำ ประเทศไทยพบ ๕ สกุล คือ สกุลห่านป่า (*Anser*) สกุลเป็ดพม่า (*Tadorna*) สกุลเป็ดก่า (*Cairina*) สกุลเป็ดหงส์ (*Sarkidiornis*) และสกุลเป็ดคับแค (*Nettapus*)

๒.๒.๒ เหล่าเป็ดน้ำ (Tribe Anatini; *Typical ducks*) จะงอยปากแบนตรงและส่วนปลายงุ้ม นิ้วหน้ายาวเรียวมีพังผืดนิ้วเป็นแบบตีนพืด นิ้วหลังค่อนข้างเล็กและเป็นนิ้วต่างระดับ บินได้เก่ง ส่วนใหญ่เป็นนกอพยพย้ายถิ่น เป็นนกหากินในน้ำโดยการว่ายน้ำหรือดำน้ำหากิน พบอาศัยและหากินตามแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ อาหารได้แก่ พืชน้ำ สัตว์น้ำขนาดเล็ก หอย ปลาขนาดเล็ก และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก เป็ดตัวผู้จะมีสีสนับทึบสวยงาม ในขณะที่ตัวเมียมีสีน้ำตาลและเป็นฝ่ายทำหน้าที่ฟักไข่ ทำรังในโพรงธรรมชาติหรือในพุ่มไม้ที่รกทึบหรือตามหน้าผาหิน ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหรือว่ายน้ำหากินได้ทันที ประเทศไทยพบ ๕ สกุล คือ สกุลเป็ดแมนดาริน (*Aix*) สกุลนกเป็ดน้ำธรรมดา (*Anas*) สกุลเป็ดปากแดง (*Rhodonessa*) สกุลเป็ดโปซาด (*Aythya*) และสกุลเป็ดปากยาว (*Mergus*) พวกเป็ดน้ำเราสามารถแบ่งกลุ่มตามนิสัยการหากินได้เป็น ๒ กลุ่มคือ เป็ดที่ดำน้ำหากิน (*Diving ducks*) เป็นเป็ดที่สามารถดำลงไปหากินใต้น้ำได้จึงมักพบหากินตามแหล่งน้ำลึก ได้แก่ สกุลเป็ดปากแดง สกุลเป็ดโปซาด และสกุลเป็ดปากยาว ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือเป็ดที่หากินบนผิวน้ำ (*Babbling ducks*) ได้แก่ สกุลเป็ดแมนดาริน สกุลนกเป็ดน้ำธรรมดา เป็ดกลุ่มนี้ไม่สามารถดำน้ำได้ชอบหากินตามแหล่งน้ำตื้น

๓. อันดับนกคุ่มอืด (Order Turniciformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็ก (๑๖-๒๙ เซนติเมตร) ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกับนกคุ่มในวงศ์ไก่ฟ้าและนกกระทา แต่มีนิ้วเท้าเพียง ๓ นิ้วเหยียดไปข้างหน้า ลำตัวอ้วน หางสั้น มีสีน้ำตาลลายดำ เป็นนกเดินหากินบนพื้นดิน อาหารได้แก่ เมล็ดธัญพืช ยอดอ่อนของต้นไม้ แมลง และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังบนผิวดิน พบอาศัยและหากินตามทุ่งหญ้า ทุ่งนา และป่าโปร่ง ตัว

เมียมียขนาดใหญ่มากกว่าตัวผู้ สีสันโดดเด่นกว่าและเป็นฝ่ายเกี่ยวพาราสีก่อนการผสมพันธุ์ ขณะที่ตัวผู้ทำหน้าที่ฟักไข่และเลี้ยงลูกอ่อน นกในอันดับนี้มีเพียง ๑ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกคุ่มอีด (Turnicidae)

๓.๑ วงศ์นกคุ่มอีด (Family Turnicidae: *Buttonquails*)

มีลักษณะคล้ายนกคุ่มในวงศ์ไก่ฟ้าและนกกระทา แต่มีนิ้วเท้าเพียง ๓ นิ้วเหยียดไปข้างหน้า ลำตัวอ้วน หางสั้น มีสีน้ำตาลลายดำ เป็นนกเดินหากินบนพื้นดิน อาหารได้แก่ เมล็ดธัญพืช ยอดอ่อนของต้นไม้ แมลงและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังบนผิวดิน พบอาศัยและหากินตามทุ่งหญ้า ทุ่งนา และป่าโปร่ง ตัวเมียมียขนาดใหญ่มากกว่าตัวผู้ สีสันโดดเด่นกว่าและเป็นฝ่ายเกี่ยวพาราสีก่อนการผสมพันธุ์ ขณะที่ตัวผู้ทำหน้าที่ฟักไข่และเลี้ยงลูกอ่อน ทำรังบนพื้นดินหรือในกอหญ้าที่รกทึบ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหากินได้ทันที ประเทศไทยพบ ๑ สกุลคือ สกุลนกคุ่มอีด (*Turnix*)

๔. อันดับนกหัวขวาน (Order Piciformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง (๑๖-๖๐ เซนติเมตร) มีลักษณะเด่นคือ มีจะงอยปากค่อนข้างแข็ง มีการจัดเรียงนิ้วเท้าแบบนิ้วคู่สลับ (*Zygodactyl*) คือ นิ้วเท้ายื่นไปข้างหน้า ๒ นิ้วและยื่นไปข้างหลัง ๒ นิ้ว สามารถเกาะลำตัวตั้งตรงในแนวตั้งกับลำต้นไม้หรือกิ่งไม้ได้ดี หรือแม้กระทั่งห้อยตัวเกาะใต้กิ่งไม้ นอกจากนี้ยังสามารถเกาะในลักษณะเดียวกับนกเกาะคอนได้ด้วย ทำรังเป็นโพรงตามต้นไม้โดยการเจาะด้วยตนเอง นกในอันดับนี้มี ๓ วงศ์ ประเทศไทยพบทั้ง ๓ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกพรานผึ้ง (*Indicatoridae*) วงศ์นกหัวขวาน (*Picidae*) และ วงศ์นกโพระดก (*Megalaimidae*)

๔.๑ วงศ์นกพรานผึ้ง (Family Indicatoridae: *Honeyguides*)

เป็นนกขนาดเล็ก ลักษณะคล้ายพวกนกปรอดแต่จะงอยปากสั้นแบนข้างเล็กน้อยและค่อนข้างหนา ปีกยาวแหลม การจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคู่สลับ (*Zygodactyl*) คือ นิ้วเท้ายื่นไปข้างหน้า ๒ นิ้วและยื่นไปข้างหลัง ๒ นิ้ว อาศัยตามป่าดิบชื้นและป่าดิบแล้ง กินขี้ผึ้งและแมลงต่าง ๆ เป็นอาหาร ประเทศไทยพบสกุลเดียวคือ สกุลนกพรานผึ้ง (*Indicator*) นกพรานผึ้งที่พบในทวีปเอเชียมีนิสัยเป็นนกที่วางไข่ในรังนกอื่นให้ช่วยฟักไข่และเลี้ยงลูกให้ โดยพบว่ามักจะไปวางไข่ในรังของนกโพระดก

๔.๒ วงศ์นกหัวขวาน (Family Picidae: *Wryneck Piculets and Typical woodpeckers*)

เป็นนกขนาดจิวถึงปานกลาง จะงอยปากแข็งแรง ยาวตรงและแหลม ใช้เจาะต้นไม้หาอาหารและขุดโพรงได้ ลื่นยาวและยืดหดได้ ปลายปีกมน หางสั้น ขนหางแข็งสามารถกดกับต้นไม้เพื่อช่วยในการเกาะไต่ขึ้นลงและทรงตัวบนต้นไม้ได้ดี เล็บแหลมคมและโค้ง การจัดเรียง

นิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคู่สลับ (Zygodactyl) คือ นิ้วเท้ายื่นไปข้างหน้า ๒ นิ้วและยื่นไปข้างหลัง ๒ นิ้ว นกในวงศ์นี้สามารถเกาะลำตัวตั้งตรงในแนวตั้งกับลำต้นไม้หรือกิ่งไม้ได้ดี หรือแม้กระทั่งห้อยตัวเกาะใต้กิ่งไม้ นอกจากนี้ยังสามารถเกาะในลักษณะเดียวกับนกเกาะคอนได้ด้วย อาหารได้แก่ แมลง หนอน และด้วงขนาดเล็กที่อาศัยอยู่ตามเปลือกไม้และรอยแยกของต้นไม้ บางครั้งก็กินผลไม้เป็นอาหารบ้าง ทำรังเป็นโพรงตามต้นไม้โดยการเจาะด้วยตนเอง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย (Altricial) ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑๕ สกุล คือ สกุลนกคอปัน (Jynx) สกุลนกหัวขวานจิวี่สีนิ้ว (Picumnus) สกุลนกหัวขวานจิวี่สามนิ้ว (Sasia) สกุลนกหัวขวานดำ (Dendrocopus) สกุลนกหัวขวานสีตาล (Celeus) สกุลนกหัวขวานใหญ่สีดำ (Dryocopus) สกุลนกหัวขวานเขียว (Picus) สกุลนกหัวขวานสามนิ้ว (Dinopium) สกุลนกหัวขวานสีทอง (Chrysocolaptes) สกุลนกหัวขวานเหลือง (Gecinulus) สกุลนกหัวขวานแดง (Blythipicus) สกุลนกหัวขวานหลังสีส้ม (Reinwardtipicus) สกุลนกหัวขวานลาย (Meiglyptes) สกุลนกหัวขวานแคะ (Hemicircus) และสกุลนกหัวขวานใหญ่สีเทา (Mulleripicus)

๔.๓ วงศ์นกโพระดก (Family Megalaimidae: Asian barbets)

เป็นนกที่มีขนาดเล็กจนถึงขนาดเล็ก-กลาง รูปร่างอ้วนป้อม หัวโต คอสั้น จะงอยปากใหญ่หนาและสั้น ขาและหางสั้น การจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคู่สลับ ลำตัวส่วนใหญ่มีสีเขียวกลมกลืนกับใบไม้ ส่วนหัวมักมีลวดลายเป็นสีแดง ดำ เหลือง หรือสีฟ้าแตกต่างกันไปตามแต่ละชนิด เสียงร้องของแต่ละชนิดแตกต่างกันและใช้ช่วยจำแนกชนิดได้ นกโพระดกเป็นนกที่กินผลไม้เป็นอาหารหลัก ทำรังตามโพรงไม้โดยการเจาะด้วยตนเอง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์นี้มีอยู่ ๓ สกุล ประเทศไทยพบทั้ง ๓ สกุล คือ สกุลนกโพระดกหนวดแดง (Psilopogon) สกุลนกโพระดก (Megalaima) และสกุลนกจอกป่าหัวโต (Calorhamphus)

๕. อันดับนกเงือก (Order Bucerotiformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดใหญ่ถึงใหญ่มาก (๗๖-๑๕๐ เซนติเมตร) พบได้ตามเขตร้อนในทวีปแอฟริกาและทวีปเอเชีย มีจะงอยปากใหญ่ โคนจะงอยปากบนมีโหนกแข็ง ภายในโหนกแข็งนี้จะกลวงและประกอบด้วยเนื้อเยื่อลักษณะคล้ายฟองน้ำ ยกเว้นโหนกแข็งของนกชนหินจะมีลักษณะตัน อาศัยอยู่ในป่าดิบหนาที่บและมิดันไม้ใหญ่ แต่บางชนิดหากินในป่าโปร่ง มักกินทั้งพืชและสัตว์เป็นอาหาร นกในอันดับนี้มี ๒ วงศ์ ประเทศไทยพบ ๑ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกเงือก (Bucerotidae)

๕.๑ วงศ์นกเงือก (Family Bucerotidae: Asian hornbills)

เป็นนกที่พบกระจายพันธุ์ในเขตร้อนของทวีปแอฟริกาและทวีปเอเชีย มีจะงอยปากใหญ่ โคนจะงอยปากบนมีโหนกแข็ง ภายในโหนกแข็งนี้จะกลวงและประกอบด้วยเนื้อเยื่อลักษณะคล้ายฟองน้ำ ยกเว้นโหนกแข็งของนกชนหินจะมีลักษณะตัน อาศัยอยู่ในป่าดิบหนาที่บและมีต้นไม้ใหญ่ แต่บางชนิดหากินในป่าโปร่ง มักกินทั้งพืชและสัตว์เป็นอาหาร อาหารได้แก่ ผลไม้ สัตว์ขนาดเล็ก สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก หอยและแมลงต่าง ๆ บางครั้งอาจไปกินไข่และลูกนกชนิดอื่นเป็นอาหารด้วย นกเงือกบินได้ดีแต่ค่อนข้างช้า เวลาบินจะส่งเสียงดังเนื่องจากไม่มีขนคลุมขนปีกด้านล่าง ในช่วงนอกฤดูผสมพันธุ์มักจะอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่ แต่ในฤดูผสมพันธุ์จะแยกฝูงมาอยู่เป็นคู่

นกเงือกมีชีววิทยาการสืบพันธุ์ไม่เหมือนกับนกกลุ่มอื่นคือ มันทำรังตามโพรงต้นไม้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยที่นกตัวเมียจะเข้าไปอยู่ในโพรง เมื่อตัวเมียวางไข่แล้วจะใช้มูลของมันเองผสมกับโคลน ยางไม้ เศษอาหารและวัสดุอื่น ๆ ปิดปากโพรงจนเหลือเพียงช่องเล็ก ๆ พอที่ตัวเมียจะยื่นจะงอยปากออกมาได้เท่านั้น ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขน ตัวอ่อนปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ตลอดเวลาที่ตัวเมียและลูกนกอยู่ในโพรง นกตัวผู้จะทำหน้าที่หาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๔ สกุล คือ สกุลนกเก๊ก (Anthracoceros) สกุลนกกก (Buceros) สกุลนกเงือกปากดำ (Anorrhinus) และสกุลนกเงือกคอแดง (Aceros)

๖. อันดับนกกระรางหัวขวาน (Order Upupiformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็ก (๒๕ เซนติเมตร) หัวมีขนหงอนบนหัวยาวโดยมีเส้นสุดท้ายยาวที่สุด ขนหงอนเมื่อแผ่กางเต็มที่จะมีลักษณะคล้ายพัด จะงอยปากเรียวยาวและโค้ง ลิ้นสั้นมาก มักพบเดินหาอาหารตามพื้นดิน อาหารได้แก่ แมลงและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก ทำรังในโพรงธรรมชาติ นกในอันดับนี้มีเพียง ๑ วงศ์ คือ วงศ์นกกระรางหัวขวาน (Upupidae)

๖.๑ วงศ์นกกระรางหัวขวาน (Family Upupidae: Hoopoes)

มีขนาดเล็ก หัวมีขนหงอนบนหัวยาวโดยมีเส้นสุดท้ายยาวที่สุด ขนหงอนเมื่อแผ่กางเต็มที่จะมีลักษณะคล้ายพัด จะงอยปากเรียวยาวและโค้ง ลิ้นสั้นมาก ปลายปีกมน หางยาวปานกลาง แข็งสั้น นิ้วเชื่อมติดกันแบบไม่สมบูรณ์ โดยนิ้วที่ ๓ และ ๔ เชื่อมติดกันเฉพาะบริเวณโคน นิ้ว มักพบเดินหาอาหารตามพื้นดิน อาหารได้แก่ แมลงและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก ทำรังในโพรงธรรมชาติ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขน ตัวอ่อนปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบเพียงสกุลเดียว คือ สกุลนกกระรางหัวขวาน (Upupa)

๗. อันดับนกขุนแผน (Order Trogoniformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดปานกลาง (๒๕-๓๕ เซนติเมตร) มีสีสดใส หัวโต คอสั้น จะงอยปากค่อนข้างสั้น ปีกกว้างสั้น หางยาวตรง ปลายหางตัด ขนหางแต่ละคู่ยาวลดหลั่นกันเป็นหางบัง เป็นนกที่มีนิสัยขี้อาย มักนั่งนิ่ง ๆ อยู่ในพุ่มไม้ มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว นกตัวผู้และตัวเมียมีสีต่างกัน อาหารได้แก่พวกหนอน แมลง ตัวง และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก ทำรังในโพรงธรรมชาติ นกในอันดับนี้มีเพียง ๑ วงศ์ คือ วงศ์นกขุนแผน (Trogonidae)

๗.๑ วงศ์นกขุนแผน (Family Trogonidae: Asian trogons)

มีขนาดปานกลาง เป็นนกป่าที่มีสีสดใส หัวโต คอสั้น จะงอยปากค่อนข้างสั้นและกว้างมักมีสีฟ้าหรือสีม่วง มีหนังรอบตาสีสดใส ปีกกว้างสั้น หางยาวตรง ปลายหางตัด ขนหางแต่ละคู่ยาวลดหลั่นกันเป็นหางบัง เป็นนกที่มีนิสัยขี้อาย มักนั่งนิ่ง ๆ อยู่ในพุ่มไม้ มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว นกตัวผู้และตัวเมียมีสีต่างกัน อาหารได้แก่พวกหนอน แมลง ตัวง และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก ทำรังในโพรงธรรมชาติ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ พบเพียงสกุลเดียวคือ สกุลนกขุนแผน (Harpactes)

๘. อันดับนกตะขาบ (Order Coraciiformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดปานกลาง (๑๐-๕๐ เซนติเมตร) จะงอยปากมีรูปร่างหลายแบบ เช่น จะงอยปากใหญ่ยาวปลายแหลม จะงอยปากหนาและโค้ง และจะงอยปากยาวเรียวแหลม นกในอันดับนี้มี ๘ วงศ์ ประเทศไทยพบ ๕ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกตะขาบ (Coraciidae) วงศ์นกกะเต็นน้อย (Alcedinidae) วงศ์นกกะเต็น (Halcyonidae) วงศ์นกกะเต็นขาวดำ (Cerylidae) และวงศ์นกจาบคา (Meropidae)

๘.๑ วงศ์นกตะขาบ (Family Coraciidae: Rollers)

เป็นนกที่มีลำตัวอ้วนอ้วนป้อม หัวโต จะงอยปากโค้ง หนาและแข็งแรง หางสั้น ปีกกว้างและค่อนข้างยาว ขนปกคลุมลำตัวมีสีเขียวและสีฟ้า ร้องเสียงแหบ ๆ มักพบเกาะพักในที่โล่งอยู่โดดเดี่ยวหรือเป็นคู่ บินได้ดี อาหารได้แก่ แมลงและสัตว์ขนาดเล็ก หาอาหารด้วยวิธีการเกาะบนที่สูง เช่น สายไฟฟ้า กิ่งไม้แห้ง หรือตอไม้ เพื่อคอยจ้องหาเหยื่อตามพื้นดินเมื่อพบก็บินโฉบจับด้วยจะงอยปาก มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว ทำรังตามโพรงไม้ธรรมชาติ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกวงศ์นี้มีอยู่ ๒ สกุล ประเทศไทยพบทั้ง ๒ สกุล คือ สกุลนกตะขาบทุ่ง (Coracias) และสกุลนกตะขาบดง (Eurystomus)

๘.๒ วงศ์นกกะเต็นน้อย (Family Alcedinidae: *Smaller kingfishers*)

เป็นนกที่มีขนาดเล็ก มีจะงอยปากใหญ่ยาวปลายแหลม หัวโต คอสั้น หางและขาสั้น มีสีสันทสวยงาม ขณะเกาะลำตัวตั้งตรง บินตรงและเร็ว บางครั้งสามารถบินอยู่กับที่กลางอากาศได้ ปกติอาศัยและหากินอยู่ใกล้แหล่งน้ำ แต่มีบางชนิดอาศัยอยู่ในป่า กินปลา ปู กบ เขียด สัตว์เลื้อยคลานและแมลงตามพื้นดินเป็นอาหาร นกกะเต็นน้อยเป็นนกที่ส่งเสียงร้องเกือบตลอดเวลา มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว ทำรังโดยการขุดโพรงดินตามชายฝั่งแม่น้ำ เนินดินหรือจอมปลวก บางชนิดทำรังตามตอไม้หรือโพรงไม้ธรรมชาติ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์นี้มีอยู่ ๒ สกุล ประเทศไทยพบทั้ง ๒ สกุลคือ สกุลนกกะเต็นน้อย (*Alcedo*) และสกุลนกกะเต็นสามนิ้ว (*Ceyx*)

๘.๓ วงศ์นกกะเต็น (Family Halcyonidae: *Larger kingfishers*)

เป็นนกที่มีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง หัวโต คอสั้น จะงอยปากยาวปลายแหลมและแบน ข้างค่อนข้างมาก หางสั้นถึงยาวปานกลาง ขาสั้น หลายชนิดมีหลากสีสันท มักพุ่งตัวจากที่เกาะลงไปในน้ำเพื่อจับปลา กบ เขียดและปูเป็นอาหาร นอกจากนี้ยังกินสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็กและแมลงตามพื้นดิน ปกติอาศัยและหากินใกล้แหล่งน้ำ แต่หลายชนิดก็อาศัยและหากินในป่าซึ่งห่างไกลจากแหล่งน้ำพอสมควร นกในวงศ์นี้ชอบส่งเสียงตลอดเวลาและมีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว ทำรังโดยขุดโพรงในดินตามชายฝั่งแม่น้ำ เนินดิน จอมปลวกหรือโพรงไม้ธรรมชาติ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๔ สกุล คือ สกุลนกกะเต็นลาย (*Lacedo*) สกุลนกกะเต็น (*Halcyon*) สกุลนกกินเปี้ยว (*Todirhamphus*) และสกุลนกกะเต็นสร้อยคอ (*Actenoides*)

๘.๔ วงศ์นกกะเต็นขาวดำ (Family Cerylidae: *Pied kingfishers*)

เป็นนกที่มีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง จะงอยปากยาวและแบนข้างค่อนข้างมาก ลำตัวมีสีขาวสลับดำ ขนหงอนบนหัวสามารถยกตั้งได้ อาหารได้แก่ ปลา กบ เขียด ปู สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็กและแมลงตามพื้นดิน มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว ทำรังโดยขุดโพรงในดินตามชายฝั่งแม่น้ำ เนินดิน จอมปลวก หรือตามโพรงไม้ธรรมชาติ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๒ ชนิด ใน ๒ สกุล คือ สกุลนกกะเต็นขาวดำใหญ่ (*Megaceryle*) และสกุลนกกะเต็นขาวดำ (*Ceryle*)

๘.๕ วงศ์นกจาบคา (Family Meropidae: *Bee-eaters*)

เป็นนกขนาดเล็กถึงขนาดเล็ก-กลาง เป็นนกที่มีรูปร่างเพรียว ปีกยาว ปลายปีกแหลม จะงอยปากเรียวยาวและโค้งลงเล็กน้อย ขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่มีสีเขียว ขาสั้น โคนนิ้วเป็น

แบบนิ้วติด เป็นนกที่กินแมลงเป็นอาหารหากินโดยใช้จะงอยปากโฉบจับแมลงกลางอากาศ มักพบอยู่โดดเดี่ยวหรือเป็นคู่ ทำรังโดยการขุดโพรงดินตามชายฝั่งแม่น้ำหรือเนินดิน ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๒ สกุล คือ สกุลนกจาบคาใหญ่ (Nyctornis) และสกุลนกจาบคาเล็ก (Merops)

๙. อันดับนกคัคคู (Order Cuculiformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ (๑๖-๗๑ เซนติเมตร) จะงอยปากโค้งเล็กน้อย ลำตัวรูปร่างเพรียว การจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคู่สลับ โดยนิ้วที่ ๑ และ ๔ เขยิบไปข้างหลัง ส่วนนิ้วที่ ๒ และ ๓ เขยิบไปข้างหน้า นกในอันดับนี้มี ๖ วงศ์ ประเทศไทยพบเพียง ๒ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกคัคคู (Cuculidae) และ วงศ์นกกะปูด (Centropodidae)

๙.๑ วงศ์นกคัคคู (Family Cuculidae: Old World cuckoos)

มีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ส่วนใหญ่รูปร่างเพรียว หางค่อนข้างยาวโดยมีขนหางแต่ละคู่ยาวลดหลั่นกันเป็นหางบัง จะงอยปากเรียวยาวโค้งลงเล็กน้อย รูปร่างกลม การจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคู่สลับ แต่นิ้วที่ ๔ สามารถหันกลับไปทางด้านหน้าได้อย่างไม่สมบูรณ์ ส่วนใหญ่กินแมลงและสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็กเป็นอาหารโดยการหากินตามกิ่งไม้และใบไม้

นกในวงศ์นกคัคคูส่วนใหญ่เป็นนกปรสิต (Parasitic birds) คือ จะไม่สร้างรังเองแต่จะไปวางไข่ในรังนกอื่นเพื่อให้พ่อแม่เจ้าของรังฟักไข่และเลี้ยงดูลูกอ่อนให้ เมื่อลูกนกปรสิตฟักออกจากไข่ซึ่งมักจะฟักออกจากไขก่อนลูกนกเจ้าของรัง ก็มักจะทำลายไข่ของนกเจ้ารังจนหมดสิ้นหรือถ้าฟักออกจากไข่พร้อมกันหรือไล่เลี่ยกัน ลูกนกเจ้าของรังก็จะถูกลูกนกปรสิตดันให้ตกจากรังเสียชีวิตจนหมดสิ้น ที่เป็นนกปรสิตในประเทศไทยมี ๗ สกุล คือ สกุลนกคัคคูหงอน (Clamator) สกุลนกคัคคูเหี่ยว (Hierococcyx) สกุลนกคัคคู (Cuculus) สกุลนกคัคคูลาย (Cacomantis) สกุลนกคัคคูสี (Chrysococcyx) สกุลนกคัคคูแซงแซว (Surniculus) และสกุลนกกาเหว่า (Eudynamis) ส่วนนกที่ไม่เป็นนกปรสิตมี ๒ สกุล คือ สกุลนกบังรอก (Phaenicophaeus) และสกุลนกโกโรโกโส (Carpococcyx) โดยพ่อแม่จะสร้างรัง ฟักไข่ และเลี้ยงดูลูกอ่อนเอง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ อาหารได้แก่ แมลงและสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก

๙.๒ วงศ์นกกะปูด (Family Centropodidae: Coucals)

มีขนาดเล็ก-กลางถึงขนาดกลาง จะงอยปากค่อนข้างใหญ่ สันจะงอยปากบนโค้ง รูปร่างบางส่วนมีหนังงอกปกคลุม เนื้อตามีขนแข็งเรียงเป็นแถว ขนบนหัว คอและอกแข็ง ปีกสั้นปลายปีกมน หางยาวกว้างและเป็นหางบัง แข้งไม่มีขนปกคลุม การจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคู่

สลับ แต่นิ้วที่ ๔ สามารถหมุนไปข้างหน้าได้ นิ้วที่ ๑ มีเล็บยาวและตรง ส่วนนิ้วอื่นมีเล็บเล็กและโค้ง ทั้งสองเพศมีสีขนเหมือนกัน ส่วนใหญ่บินได้ไม่ค่อยเก่ง มักพบเดินหาตามพื้นดิน อาหารได้แก่ แมลงและสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก สร้างรังในกอหญ้าหรือพุ่มไม้ใกล้พื้นดิน รังเป็นรูปทรงกลมทำด้วยหญ้ามีทางเข้าออกทางด้านข้าง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ในประเทศไทยพบเพียงสกุลเดียว คือ สกุลนกกะปูด (Centropus)

๑๐. อันดับนกแก้ว (Order Psittaciformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่มาก (๑๙-๑๐๐ เซนติเมตร) มีจะงอยปากสั้น ปลายงุ้มเป็นตะขอ จะงอยปากบนมีลักษณะที่ มีหนังงุ้ม มีการจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคู่ สลับ คือ นิ้วที่ ๒ และ ๓ เขยียดไปข้างหน้า นิ้วที่ ๑ และ ๔ เขยียดไปข้างหลัง แต่นิ้วที่ ๔ สามารถหมุนไปข้างหน้าได้ เป็นนกที่อาศัยและหากินตามต้นไม้ อาหารได้แก่ ผลไม้และเมล็ดพืช นกในอันดับนี้มีเพียง ๑ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกแก้ว (Psittacidae)

๑๐.๑ วงศ์นกแก้ว (Family Psittacidae: Parrots and Parakeets)

มีขนาดเล็กถึงใหญ่มาก สีขนฉูดฉาด ขนปกคลุมลำตัวมักเป็นสีเขียวและสีแดง แข็งปกคลุมด้วยเกล็ดแบบเกล็ดร่างแห การจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคู่สลับ นิ้วที่ ๔ สามารถหมุนไปข้างหน้าได้ หัวโต จะงอยปากบนใหญ่ยาวงุ้ม หุ้มปลายจะงอยปากล่างเป็นปากขอ (Hook) ปลายจะงอยปากบนคมและแข็งแรงส่วนจะงอยปากล่างทู่ ปีกแคบ ปลายปีกแหลม บินตรงและเร็ว นกในสกุลนกแก้วมีหางยาวเป็นหางแบบหางเข็ม ส่วนในสกุลนกหูกและนกหูกเล็กจะมีหางสั้นมาก กินเมล็ดพืชและผลไม้ต่าง ๆ เป็นอาหาร มักพบอยู่เป็นคู่หรือเป็นฝูง ทำรังตามโพรงต้นไม้ธรรมชาติ เปลือกไข่สีขาว รูปร่างค่อนข้างกลม ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ พ่อแม่จะเริ่มฟักไข่ทันทีเมื่อวางไข่ฟองแรกเสร็จ ประเทศไทยพบ ๓ สกุล คือ สกุลนกหูก (Psittinus) สกุลนกหูกเล็ก (Loriculus) และสกุลนกแก้ว (Psittacula)

๑๑. อันดับนกแอ่น (Family Apodiformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๐-๒๕ เซนติเมตร) ลำตัวเพรียว ปีกยาวปลายเรียวแหลม เป็นนกบินร่อนได้เก่ง ขาเล็กและไม่แข็งแรง มีการจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคู่ต่าง นิ้วหน้าเรียง และนิ้วหน้าต่าง เล็บโค้งปลายแหลมคม อาหารได้แก่ แมลง หากินแมลงโดยการบินโฉบจับกลางอากาศ นกในอันดับนี้มี ๒ วงศ์ ประเทศไทยพบทั้ง ๒ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกแอ่นหรือนกแอ่นบินเร็ว (Apodidae) และ วงศ์นกแอ่นฟ้า (Hemiprocnidae)

๑๑.๑ วงศ์นกแอ่นหรือนกแอ่นบินเร็ว (Family Apodidae: Swifts)

เป็นนกขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก จะงอยปากค่อนข้างสั้น แบนและเป็นรูปสามเหลี่ยม ตัวเต็มวัยมีขนน้อยเฉพาะบริเวณแถบไร้มขน ขนปีกเรียงชิดกัน ปีกยาวโค้งและแคบ กระพือปีกบินเร็ว หางสั้น เมื่อหุบปีกขนปีกจะยาวเลยปลายหาง การจัดเรียงนิ้วเป็นแบบนี้หน้าเรียงและนิ้วหน้าต่าง คือ นิ้วที่ ๔ นิ้วยื่นไปข้างหน้า ขาเล็กสั้นและไม่แข็งแรง จึงไม่พบเกาะตามสายไฟหรือบนต้นไม้แต่สามารถเกาะได้ในแนวตั้ง อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ โดยการบินโฉบจับกลางอากาศ ทำรังโดยใช้สารสกัดจากน้ำลายล้วน ๆ หรืออาจจะใช้วัสดุอื่นมายึดเชื่อมด้วยน้ำลายเป็นรูปถ้วยติดตามผนังถ้ำและสิ่งปลูกสร้าง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๕ สกุล คือ สกุลนกแอ่นท้องขาว (*Collocalia*) สกุลนกแอ่นเล็กหางหนาม (*Rhaphidura*) สกุลนกแอ่นใหญ่ (*Hirundapus*) นกแอ่นตาล (*Cypsiurus*) และสกุลนกแอ่นบ้าน (*Apus*)

๑๑.๒ วงศ์นกแอ่นฟ้า (Family Hemiprocnidae: Treeswifts)

มีขนาดเล็ก มีลักษณะแตกต่างจากนกแอ่นทั่วไปตรงที่นกแอ่นฟ้ามีการจัดเรียงนิ้วเป็นแบบนี้ที่ต่าง ขนปกคลุมลำตัวมีสีส้มมากกว่านกแอ่นในวงศ์อื่น บินและร่อนกลางอากาศน้อยกว่า มักเกาะตามกิ่งก้านของต้นไม้หรือสายไฟฟ้าหลังจากโฉบจับแมลง ขณะเกาะจะเห็นปลายปีกเรียวยาวและเกยซ้อนไขว้กัน หางเว้าลึก ตัวผู้และตัวเมียมีสีส้มแตกต่างกันเล็กน้อย อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ หากินโดยการบินโฉบจับกลางอากาศ ทำรังเป็นรูปถ้วยวางบนสายไฟหรือกิ่งไม้เชื่อมวัสดุด้วยสารที่สกัดออกมาจากต่อมน้ำลาย ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกแอ่นฟ้า (*Hemiproctne*)

๑๒. อันดับนกเค้า (Order Strigiformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดใหญ่ (๑๓-๗๐ เซนติเมตร) จะงอยปากงอจุ่มเป็นปากขอ การจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนี้คู่สลับหรือเป็นแบบนี้ที่ต่าง นิ้วเท้าแข็งแรงและมีเล็บที่แหลมคม เป็นนกที่มีกิจกรรมและหากินในช่วงเวลากลางคืน อาหารได้แก่ สัตว์ขนาดเล็ก และแมลง นกในอันดับนกเค้ามามี ๙ วงศ์ ประเทศไทยพบ ๕ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกแสก (*Tytonidae*) วงศ์นกเค้า (*Strigidae*) วงศ์นกปากกบ (*Batrachostomidae*) วงศ์นกตบยุงยักษ์ (*Eurostopodidae*) และวงศ์นกตบยุง (*Caprimulgidae*)

๑๒.๑ วงศ์นกแสก (Family Tytonidae: Barn and bay owls)

มีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง ปีกกว้าง ปลายปีกมน บนแผงขนของขนปีกมีขนเส้นเล็ก ๆ ขึ้นปกคลุมอีกชั้นหนึ่งคล้ายกำมะหยี่ทำหน้าที่ช่วยซับเสียงขณะกระพือปีกบินทำให้บินได้

เงียบมาก หางสั้น ขนหางเว้าเล็กน้อย ขายาวขณะบินจะเหยียดขาไปข้างหลัง ขอบด้านในของเล็บนิ้วที่ ๓ มีขอบหยักเป็นซี่หวี หัวโต ใบหน้าเป็นรูปคล้ายหยดน้ำหรือหัวใจ ดวงตากลมโตอยู่ด้านหน้าของหัว จะงอยปากงอจุ่มเป็นปากขอ เป็นนกล่าเหยื่อหากินเวลากลางคืน อาหารได้แก่หนู สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก ดั่งและแมลงขนาดใหญ่ เป็นนกที่มีระบบประสาทสัมผัสด้านเสียงดีมากจึงทำให้นกใช้ประโยชน์จากเสียงในการหากินกลางคืนมากกว่าใช้ตา ทำรังตามโพรงไม้ธรรมชาติหรือตามซอกหินและสิ่งปลูกสร้าง วางไข่ครอกละ ๓-๗ ฟอง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง (Semi-altricial) ยังไม่ลืมตา มีขนดาวน์ขึ้นคลุมตัวแล้วแต่ขายังไม่ค่อยแข็งแรงและยังออกจากรังไม่ได้ ต้องคอยให้พ่อแม่นำอาหารมาป้อนให้ในรัง นกในวงศ์นี้มีเพียง ๒ สกุล ในประเทศไทยพบทั้ง ๒ สกุล คือ สกุลนกแสก (Tyto) และสกุลนกแสกแดง (Phodilus)

๑๒.๒ วงศ์นกเค้า (Family Strigidae: Typical owls)

มีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ใบหน้าค่อนข้างกลม ดวงตากลมโต จะงอยปากงอจุ่มเป็นแบบปากขอ หางมนหรือตัด ขาสั้น เล็บของนิ้วที่ ๓ ไม่มีขอบหยัก เป็นนกล่าเหยื่อหากินในเวลากลางคืน อาหารได้แก่ หนู สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก ดั่ง และแมลงขนาดใหญ่ บางชนิดกินปลาและสัตว์น้ำเป็นอาหาร นกในวงศ์นกเค้ามีรูปร่างหน้าตาและเสียงร้องแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น ๖ กลุ่ม คือ นกเค้า (Scops-Owls) มีขนาดเล็ก หน้าสีเหลี่ยม คอสั้น มีขนหู (Ear tuft) สั้น ๆ นกเค้าขนาดเล็ก (Owlets) มีขนาดเล็ก หน้ากลม คอสั้น ไม่มีขนหู นกเค้าเหยี่ยว (Hawk-Owl) มีหน้าตาคล้ายเหยี่ยว หัวกลมเล็ก ตาโต นกเค้าใหญ่ (Eagle-Owl) มีขนาดใหญ่ จะงอยปากสีเหลือง ขนหูยาว มีขนคลุมขา นกที่ติดชื่อ (Fish-Owls) มีขนาดใหญ่ จะงอยปากสีคล้ำ ขนหูยาว ไม่มีขนคลุมขา และนกเค้าป่า (Wood-Owls) มีขนาดใหญ่ จะงอยปากสีคล้ำ ไม่มีขนหูแต่มีขนคลุมขา ทำรังตามโพรงไม้ธรรมชาติหรือรังเก่าของสัตว์ชนิดอื่น บางชนิดวางไข่ตามหน้าผาหินหรือบนพื้นดิน วางไข่ครอกละ ๑-๔ ฟอง เปลือกไข่สีขาว ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง (Semi-altricial) ยังไม่ลืมตา มีขนดาวน์ขึ้นคลุมตัวแล้วแต่ขายังไม่ค่อยแข็งแรงและยังออกจากรังไม่ได้ ต้องคอยให้พ่อแม่นำอาหารมาป้อนให้ในรัง ประเทศไทย ๘ สกุล คือ สกุลนกเค้าหูยาว (Otus) สกุลนกเค้าใหญ่ (Bubo) สกุลนกที่ติดชื่อ (Ketupa) สกุลนกเค้าป่า (Strix) สกุลนกเค้าโมง (Glaucidium) สกุลนกเค้าจุด (Athene) สกุลนกเค้าเหยี่ยว (Ninox) และสกุลนกเค้าแมว (Asio)

๑๒.๓ วงศ์นกปากกบ (Family Batrachostomidae: Asian Frogmouths)

มีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ขนตามลำตัวอ่อนนุ่มสีน้ำตาลเหลืองหรือสีเทา มีลายจุดทั่วไป จะงอยปากกว้าง มุมจะงอยปากใหญ่ รูจมูกคลุมด้วยขนแข็งที่แผ่มาจากโคนจะงอยปาก หัวตาและบริเวณหูมีขนแข็ง ปีกสั้น ปลายปีกมน แข็งสั้น นิ้วเท้าเล็กไม่แข็งแรง ขณะเกาะหรือนั่งบนกิ่งไม้จะทำตัวตั้งตรง ไม่มีต่อมน้ำมันที่โคนหางแต่มีขนอยู่แปง ตัวผู้และตัวเมียสีขนต่างกัน หาอาหารตามพื้นดินหรือกิ่งไม้เวลากลางคืน อาหารได้แก่ แมลง บางครั้งอาจพบกินหนูและกบขนาดเล็กเป็นอาหารด้วย ในช่วงเวลากลางวันจะเกาะนิ่งตัวตั้งตรงมองดูคล้ายใบไม้หรือกิ่งไม้แห้ง เสียงร้องของแต่ละชนิดแตกต่างกันมักส่งเสียงร้องในเวลาพลบค่ำและตอนย่ำรุ่ง มีนิสัยชอบอยู่โดด

เดี่ยว ทำรังเป็นรูปถ้วยขนาดเล็กวางอยู่บนกิ่งไม้ วางไข่ครอกละ ๑-๒ ฟอง เปลือกไข่สีขาว ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง (Semi-altricial) ยังไม่ลืมตา มีขนดาวน์ขึ้นคลุมตัวแล้วแต่ขายังไม่ค่อยแข็งแรงและยังออกจากรังไม่ได้ ต้องคอยให้พ่อแม่ให้อาหารมาป้อนให้ในรัง มีกระจายพันธุ์เฉพาะในทวีปเอเชีย มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกปากกบ (Batrachostomus)

๑๒.๔ วงศ์นกตบยุงยักษ์ (Family Eurostopodidae: *Eared nightjars*)

มีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง จะงอยปากแบนกว้าง ไม่มีขนแข็งที่มุมปาก มีขนหยาบ ตัวผู้และตัวเมียมีสีสันทคล้ายกัน ลักษณะอื่นไม่แตกต่างจากวงศ์นกปากกบ แต่อุปนิสัยจะเหมือนกับวงศ์นกตบยุง เป็นนกหากินในเวลากลางคืนแต่ก็มีกิจกรรมมากในช่วงพลบค่ำและย่ำรุ่ง อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ หาอาหารโดยการบินโฉบจับด้วยจะงอยปากกลางอากาศ เป็นนกที่ไม่ทำรัง แต่จะวางไข่บนพื้นดิน วางไข่ครอกละ ๑-๒ ฟอง เปลือกไข่สีขาวหรือสีน้ำตาล ลูกนกอยู่ในไข่จนโตพอสมควรก่อนออกจากไข่ (Semi-precocial) มีขนดาวน์หรือขนอยู่ขึ้นปกคลุมลำตัว ลืมตาได้ หลังจากฟักออกจากไข่พ่อแม่จะพาลูกนกเดินไปยังสถานที่ ๆ ปลอดภัย แต่ลูกนกยังคงต้องให้พ่อแม่หาอาหารมาป้อนให้ นกวงศ์นี้มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกตบยุงยักษ์ (Eurostopodus)

๑๒.๕ วงศ์นกตบยุง (Family Caprimulgidae: *Typical nightjars*)

นกในวงศ์นี้มีจะงอยปากแบนกว้าง ไม่ค่อยแข็งแรง ช่องปากกว้าง รูจมูกเป็นหลอดเล็กน้อยคล้ายกับจมูกของนกจุมูกหลอด บริเวณมุมปากมีขนยาว ลำตัวเพรียว หางยาว ปีกยาว ปลายปีกแหลม ดวงตากลมโต อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ หากินโดยการบินโฉบจับแมลงกลางอากาศ มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว นกตบยุงไม่สร้างรังแต่จะวางไข่บนพื้นดิน วางไข่ครอกละ ๒ ฟอง ปกติไข่ไม่มีลายขีด ลูกนกอยู่ในไข่จนโตพอสมควรก่อนออกจากไข่ มีขนดาวน์หรือขนอยู่ขึ้นปกคลุมลำตัว ลืมตาได้ แต่ลูกนกยังคงต้องให้พ่อแม่หาอาหารมาป้อนให้ นกวงศ์นี้มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกตบยุง (Caprimulgus)

๑๓. อันดับนกพิราบ (Order Columbiformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดใหญ่มาก (๑๕-๑๒๐ เซนติเมตร) จะงอยปากค่อนข้างเรียวเล็ก ลำตัวอ้วนป้อม ขนปกคลุมลำตัวหนาแน่น อาหารได้แก่ ผลไม้ เมล็ดของต้นไม้ และธัญพืช นกในอันดับนี้มี ๒ วงศ์ ประเทศไทยพบเพียง ๑ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกพิราบ (Columbidae)

๑๓.๑ วงศ์นกพิราบ (Family Columbidae: *Pigeons and Doves*)

มีขนาดเล็กจนถึงขนาดเล็ก-กลาง ลำตัวอ้วนป้อม หัวเล็กมากเมื่อเทียบกับขนาดของลำตัว จะงอยปากเรียวเล็ก บริเวณโคนจะงอยปากอ่อนและบวมโตตรงกลางคอด รูจมูกมีฝาจมูกซึ่งเป็นโครงสร้างคล้ายกระดูกอ่อน ขาสั้น ปีกยาว ปลายปีกแหลม บินเร็วและบินเป็นแนวเส้นตรง อาหารได้แก่ กินเมล็ดพืช ผลไม้และธัญพืช ทำรังบนต้นไม้หรือในซอกหิน รังเป็นแบบ

ง่าย ๆ เพียงใช้กิ่งไม้เล็ก ๆ วางซ้อนกัน วางไขครอกละ ๑-๒ ฟอง เปลือกไข่สีขาว ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย มีขนดาวน์ปกคลุมตัวห่าง ๆ ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ในระยะแรกหลังจากที่ฟักออกจากไข่พ่อแม่จะเลี้ยงลูกโดยการสำรอกน้ำนมนก (Pigeon milk) ซึ่งเป็นสารสกัดออกมาจากกระเพาะพักป้อนใส่ปากลูกนก น้ำนมนกนี้มีโครงสร้างและองค์ประกอบทางเคมีคล้ายกับน้ำนมกระต่ายและมีทั้งพ่อนกและแม่นก ประเทศไทยพบ ๙ สกุล แต่ละสกุลมีลักษณะและอุปนิสัยแตกต่างกัน คือ สกุลนกพิราบ (Columba) และสกุลนกหลุมพู (Ducula) มีขนาดปานกลางถึงขนาดใหญ่ ปีกกว้าง ปลายปีกมน ขนหางแผ่กว้าง สกุลนกเขา (Streptopelia) และสกุลนกเขาขาว (Geopelia) มีขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีน้ำตาล รูปร่างเพรียว ปลายปีกแหลม ขนหางยาว สกุลนกเขาลาย (Macropygia) มีลักษณะคล้ายกับสกุลนกเขาแต่ลำตัวจะเพรียวกว่า หางยาว ขนหางแต่ละคู่จะยาวลดหลั่นกันเป็นหางบัง สกุลนกเขาเขียว (Chalcophaps) และสกุลนกขาปีไหนด (Caloenas) มีลำตัวอ้วนป้อม ปีกกว้าง ปลายปีกมน หางสั้น เป็นนกที่มักจะเดินหากินตามพื้นดิน สกุลนกเป็ดน้ำ (Treron) สกุลนกเป็ดน้ำแดง (Ptilinopus) มีลำตัวขนาดกลาง ปีกกว้าง ปลายปีกมน หางสั้น ขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีเขียว

๑๔. อันดับนกกระเรียน (Order Gruiformes)

นกในอันดับนี้มีตั้งแต่ขนาดเล็กมากจนถึงขนาดใหญ่มาก (๑๑-๑๕๓ เซนติเมตร) จะงอยปากยาวแข็งแรง คอยาว ขายาว แข้งส่วนล่างไม่มีขนปกคลุม นิ้วอาจมีพังผืดนิ้วแต่ไม่เต็ม นิ้วหลังมักเป็นนิ้วต่างระดับ นกในอันดับนี้เป็นนกชายน้ำ (Mash birds) มีทั้งนกที่หากินบนบก ชายน้ำ และในน้ำ อาหารได้แก่ พืช สัตว์น้ำ และแมลง นกในอันดับนี้มี ๙ วงศ์ ประเทศไทยพบ ๓ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกกระเรียน (Gruidae) วงศ์นกฟินฟุต (Heliornithidae) และวงศ์นกอัญชัน (Rallidae)

๑๔.๑ วงศ์นกกระเรียน (Family Gruidae: Typical cranes)

มีขนาดใหญ่จนถึงใหญ่มาก จะงอยปากยาวตรงปลายแหลม กระหม่อมไม่มีขนหรือบางชนิดอาจจะมีเป็นพุ่มหงอนขน คอยาว หางสั้น ขายาวมาก นิ้วหลังเป็นนิ้วต่างระดับ เป็นนกเดินลุยน้ำหากินจึงพบตามพื้นที่ชุ่มน้ำ แหล่งน้ำตื้นและท้องนา อาหารได้แก่ สัตว์น้ำขนาดเล็ก ปลา กุ้ง ปู และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก รวมทั้งเมล็ดพืช รากพืชและยอดอ่อนของพืช

นกในวงศ์นี้มีเสียงร้องดังกังวาน เกี้ยวพาราสีโดยกางปีก ชูคอขึ้น แหงนหน้าและกระโดดไปมาคล้ายกับการเต้นรำ ทำรังตามพื้นดินหรือซุ่มกอหญ้า วางไขครอกละ ๑-๓ ฟอง โดยเฉลี่ย ๒ ฟอง เปลือกไข่ผิวไม่เรียบ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุม ลืมตาได้และสามารถหากินได้ทันที แต่ในช่วงแรกพ่อแม่ยังต้องคอยดูแล ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกกระเรียน (Grus)

๑๔.๒ วงศ์นกฟินฟุต (Family Heliornithidae: *Finfoots*)

เป็นนกขนาดกลาง จะงอยปากค่อนข้างอ้วน สันจะงอยปากบนโค้ง ในฤดูผสมพันธุ์โคนจะงอยปากบนจะมีโครงสร้างคล้ายกะบังขนาดเล็ก รูจมูกยาวและแคบ คอยาว ปลายปีกมน ขนหางกว้างและแข็ง ปลายหางเว้าตื้น นิ้วมีพังผืดแผ่ออกข้างแบบตีนกลีบ (Lobed) เป็นนกหากินในน้ำโดยการว่ายน้ำและดำน้ำหากิน อาหารได้แก่ สัตว์น้ำขนาดเล็ก ปลา กุ้งและปู ตัวผู้และตัวเมียมีลักษณะแตกต่างกันเล็กน้อย มักพบว่ายน้ำหากินตามคลองในป่าชายเลน หนองน้ำและลำธารในป่า ทำรังแบบง่าย ๆ โดยใช้กิ่งไม้วางเรียงกันบนกิ่งไม้ใกล้แหล่งน้ำ วางไข่ครอกละ ๒-๔ ฟอง เปลือกไข่สีครีมมีลายจุดสีน้ำตาลแดง ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกฟินฟุต (*Heliopais*)

๑๔.๓ วงศ์นกอัญชัน (Family Rallidae: *Rails, Gallinules and Coots*)

มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดกลาง รูปร่างและความยาวของจะงอยปากแตกต่างกันแล้วแต่ชนิดของนก ส่วนใหญ่มีปีกสั้น ปลายปีกมน หางสั้น ขนหางอ่อนนุ่มและมักกระดกหางขณะเดิน เป็นนกเดินลุยน้ำหากิน มีขาและนิ้วเท้ายาว นิ้วหลังยาวและเกือบอยู่ในระดับเดียวกับกับนิ้วหน้า สามารถเดินบนพีชลอยน้ำได้และสามารถว่ายน้ำได้ดี เวลาเดินลำตัวจะขนานกับพื้น มักพบเดินหากินในน้ำหรือใกล้น้ำ ทุ่งนาและแหล่งน้ำในป่า มักจะมีกิจกรรมการหากินมากในช่วงเวลาเช้าและใกล้ค่ำ อาหารได้แก่ สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก แมลงต่าง ๆ และยอดอ่อนของพืช

ปกติในวงศ์นี้อาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำจืด มักเดินลุยน้ำหรือว่ายน้ำ บินได้ไม่ดีนัก ทำรังตามกอหญ้าหรือพีชในน้ำหรือชายน้ำ รังเป็นแบบง่าย ๆ เพียงใช้ใบพีชวางซ้อนกัน ไข่มีลายจุดหรือลายขีด วางไข่ครอกละ ๔-๑๖ ฟอง ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุม ลืมตาได้และสามารถหากินหรือว่ายน้ำได้ทันที ขนดาวน์ที่ปกคลุมลำตัวมักจะมีสีดำหรือลายน้ำตาล ประเทศไทยพบ ๙ สกุล โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มตามอุปนิสัยการหากินและถิ่นอาศัย คือ สกุลนกอัญชันป่า (*Rallina*) สกุลนกอัญชันนอกเขา (*Gallirallus*) สกุลนกอัญชัน (*Rallus*) สกุลนกกวัก (*Amaurornis*) สกุลนกอัญชันเล็ก (*Porzana*) สกุลนกอีลุ้ม (*Gallinula*) และสกุลนกอีโก้ (*Porphyrio*) มักพบเดินหากินตามพื้นดินที่มีน้ำท่วมขัง พื้นที่ชุ่มน้ำ และตามดงพีชที่ขึ้นรกทึบ ส่วนนกในสกุลนกอีลุ้ม (*Gallinula*) และสกุลนกคูด (*Falica*) มักจะใช้ชีวิตส่วนใหญ่ตามแหล่งน้ำค่อนข้างลึก หากินโดยการว่ายน้ำ

๑๕. อันดับนกกระสา (Order Ciconiiformes)

นกในอันดับนี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่มาก (๑๖-๑๕๒ เซนติเมตร) นกในแต่ละวงศ์จะมีรูปร่างแตกต่างกันมากจนไม่น่าจะจัดอยู่ในอันดับเดียวกัน โดยเฉพาะเมื่อดูจากลักษณะทางกายวิภาคและลักษณะทางสัณฐานวิทยา มีทั้งที่เป็นนกชายน้ำ นกชายทะเล นกบก และนกล่า

เหยื่อ นกในอันดับนกกระสา มี ๒๗ วงศ์ ที่พบในประเทศไทยมี ๒๐ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกชายเลน (Scolopacidae) วงศ์นกโป่งวิด (Rostratulidae) วงศ์นกพริก (Jacanidae) วงศ์นกกระแตผี (Burhinidae) วงศ์นกหัวโต (Charadriidae) วงศ์นกแฉ่นทุ่ง (Glareolidae) วงศ์นกนางนวล (Laridae) วงศ์เหยี่ยว (Family Accipitridae) วงศ์เหยี่ยวเล็ก หรือ เหยี่ยวปีกแหลม (Family Falconidae) วงศ์นกเป็ดผี (Podicipedidae) วงศ์นกร่อนทะเล (Phaethontidae) วงศ์นกบูบี (Sulidae) วงศ์นกอ้ายจ้าว (Anhingidae) วงศ์นกกาหน้า (Phalacrocoracidae) วงศ์นกยาง (Ardeidae) วงศ์นกช้อนหอยและนกปากช้อน (Threskiornithidae) วงศ์นกกระทง (Pelecanidae) วงศ์นกกระสา (Ciconiidae) วงศ์นกโจรสลัด (Frigatidae) และวงศ์นกจุมพฏ (Procellariidae)

๑๕.๑ วงศ์นกชายเลน (Family Scolopacidae)

นกในวงศ์นี้มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดกลาง (๑๕-๕๕ เซนติเมตร) เป็นนกชายน้ำและนกชายทะเล ปกติมีจะงอยปากยาว ปลายจะงอยปากแหลมหรือโป่งออกเล็กน้อย หรืออาจจะแผ่แบนเป็นปากช้อน เป็นนกที่เดินหากินตามพื้นดินที่ชื้นแฉะและดินโคลน อาหารได้แก่ ใส้เดือน แมลงต่าง ๆ และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน นกในวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบทั้ง ๒ วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อยนกปากช่อม (Scolopacinae) และ วงศ์ย่อยนกชายเลน (Tringinae)

๑๕.๑.๑ วงศ์ย่อยนกปากช่อม (Subfamily Scolopacinae; *Woodcocks and Snipes*) มีขนาดเล็กจนถึงขนาดเล็ก-กลาง ขนปกคลุมลำตัวเป็นสีน้ำตาลสลับดำ เป็นนกที่เดินหากินตามพื้นดินที่ชื้นแฉะและดินโคลน จะงอยปากยาวมาก เป็นจะงอยปากที่ดัดแปลงไปสำหรับซ่อนไซ้ไปตามดินโคลน คือ ที่บริเวณปลายจะงอยปากจะโป่งออกเล็กน้อยและมีเส้นประสาทสัมผัสจำนวนมาก เมื่อนกไซ้จะงอยปากจิ้มลงไปบนดินโคลนจะรู้ว่ามียาหรือไม้อาหารได้แก่ ใส้เดือน แมลงต่าง ๆ และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน นกในวงศ์ย่อยนี้ตาทั้งสองข้างจะอยู่ก่อนไปทางตอนท้ายของหัวทำให้สามารถมองเห็นภาพด้านหลังได้โดยไม่ต้องหันหัวกลับไปมอง มักมีกิจกรรมหากินในช่วงกลางคืน ทำรังเป็นแอ่งบนพื้นดิน วางไข่ครอกละ ๓-๔ ฟอง เปลือกไข่สีเทา มีลวดลายเป็นสีชมพูอมน้ำตาล ประเทศไทยพบ ๓ สกุล คือ สกุลนกปากช่อมตง (*Scolopax*) สกุลนกปากช่อม (*Gallinago*) และสกุลนกปากช่อมเล็ก (*Lymnocyptes*)

๑๕.๑.๒ วงศ์ย่อยนกชายเลน (Subfamily Tringinae: *Sandpipers, Phalaropes, etc.*) มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดกลาง จะงอยปากยาวตรง โคนงหรือแฉ่นขึ้น ปลายจะงอยปากแหลมหรืออาจจะแผ่เป็นรูปช้อน ขาค่อนข้างยาว เป็นนกชายเลนหรือชายน้ำ พวกที่อาศัยตามชายเลนมักหากินในช่วงที่น้ำทะเลลดทั้งกลางวันและกลางคืน ในที่ช่วงน้ำขึ้นมักจะเกาะพักผ่อนตามบริเวณป่าชายเลนหรือบินไปยังแหล่งน้ำอื่นที่น้ำกร่อยและน้ำจืดใน

บริเวณใกล้เคียง ส่วนพวกที่อาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำจืดมักหากินในเวลากลางวัน อาหารได้แก่แมลงต่าง ๆ ใส้เดือนและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน ช่วงนอกฤดูผสมพันธุ์มักอาศัยอยู่เป็นฝูงใหญ่ ในฤดูผสมพันธุ์จะมีสีสดใส ทำรังเป็นแอ่งบนพื้นดินหรือกอหญ้า บางชนิดอาจมีวัสดุรองรัง วางไข่ครอกละ ๓-๔ ฟอง เปลือกไข่สีเทาหรือสีน้ำตาลมีลวดลายสีดำ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง มีขนดำนปกคลุมตัว แต่ยังคงคอยให้พ่อแม่หาอาหารมาป้อนให้ในรัง ประเทศไทยพบ ๑๒ สกุล คือ สกุลนกปากแฉ่น (*Limosa*) สกุลนกอีโก้ (*Numenius*) สกุลนกทะเล (*Tringa*) สกุลนกชายเลนปากแฉ่น (*Xenus*) สกุลนกเด้าดิน (*Actitis*) สกุลนกตีนเหลือง (*Heteroscelus*) สกุลนกพลิกหิน (*Arenaria*) สกุลนกช่อมทะเล (*Limnodromus*) สกุลนกชายเลนปากกว้าง (*Limicola*) สกุลนกนือท (*Calidris*) สกุลนกกรัฟ (*Philomachus*) และสกุลนกलयทะเล (*Phalaropus*)

๑๕.๒ วงศ์นกโป่งวิด (Family Rostratulidae: *Painted-Snipes*)

มีขนาดเล็ก ลักษณะทั่วไปคล้ายคลึงกับนกปากช่อมในสกุล *Gallinago* แต่อุปนิสัยและพฤติกรรมจะสัมพันธ์กับพวกนกอัญชันมากกว่า ลำตัวอ้วนป้อม หางสั้น จะงอยปากเรียวยาวแต่จะสั้นกว่าพวกนกปากช่อม ส่วนปลายจะงอยปากโป่งเล็กน้อย รูจมูกอยู่ใกล้โคนจะงอยปาก ปีกกว้างและสั้น แข็งยาวปานกลาง นิ้วยาว สามารถว่ายน้ำได้ เป็นนกที่มักหลบซ่อนจึงเห็นตัวได้ยาก ส่วนใหญ่จะหากินและมีกิจกรรมในเวลากลางคืน อาหารได้แก่แมลงต่าง ๆ ใส้เดือน สัตว์น้ำขนาดเล็กและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน เมื่อมีศัตรูเข้าใกล้มักจะใช้วิธีวิ่งหลบซ่อนแต่หากจวนตัวก็จะบินหนี ตัวเมียมีขนาดใหญ่กว่าและสีสดใสสกกว่าตัวผู้ ตัวเมียเป็นฝ่ายแสดงพฤติกรรมเกี้ยวพาราสี ส่วนนกตัวผู้ทำหน้าที่ฟักไข่และเลี้ยงดูลูกอ่อนซึ่งเหมือนกับพวกนกคุ่มอืดและนกอีแจว ทำรังตามกอพืชน้ำ ริมตลิ่ง บางครั้งอาจพบทำรังอยู่บนพืชลอยน้ำโดยใช้เศษหญ้าและวัสดุธรรมชาติมารองรังให้เป็นแอ่งตรงกลาง วางไข่ครอกละ ๓-๔ ฟอง เปลือกไข่สีน้ำตาลอ่อนมีลายจุดสีดำจนถึงสีน้ำตาลแดง ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดำนปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหากินได้ทันที เป็นนกเดินหากินบนพื้นดิน นกในวงศ์นี้มีเพียงสกุลเดียว คือ สกุลนกโป่งวิด (*Glareola*)

๑๕.๓ วงศ์นกพริก (Family Jacanidae: *Jacanas*)

มีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง เป็นนกน้ำหรือนกชายน้ำ ลักษณะจะงอยปากคล้ายกับพวกนกหัวโต บริเวณใกล้ปลายจะงอยปากโป่งเล็กน้อย ปีกสั้น ปลายปีกค่อนข้างมน บินไม่เก่ง มักจะมีเดือยที่ข้อของปีก ขายาว นิ้วยาวมาก เล็บตรงและยาวมาก โดยเฉพาะเล็บของนิ้วหลังจะยาวกว่าตัวนิ้วเอง ทำให้สามารถเดินบนพืชลอยน้ำได้ดีและสามารถว่ายน้ำและดำน้ำได้ดีอีกด้วย

นกในวงศ์นี้หากินโดยการเดินตามพืชลอยน้ำ อาหารได้แก่ แมลงและสัตว์น้ำต่าง ๆ รวมทั้งพวกเมล็ดและรากพืช เดือยที่ปีกมีไว้สำหรับใช้ในการต่อสู้หรือชูศัตรู นกตัวเมียเป็นฝ่ายแสดงพฤติกรรมเกี้ยวพาราสี ส่วนนกตัวผู้จะทำหน้าที่ฟักไข่และเลี้ยงดูลูกอ่อน ทำรังตามพืชลอยน้ำ รังเป็นแบบง่าย ๆ วางไข่ครอกละ ๓-๕ ฟอง ไข่อาจมีสีเขียวหรือเป็นลวดลาย ลูกนกอยู่ในไข่

จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหากินได้ทันที กระจายพันธุ์เฉพาะในเขตร้อน ประเทศไทยพบ ๒ สกุล คือ สกุลนกอีแจว (*Hydrophasianus*) และสกุลนกพริก (*Metopidius*)

๑๕.๔ วงศ์นกกระแตผี (Family Burhinidae: *Thick-knees*)

มีขนาดเล็ก-กลางจนถึงขนาดกลาง จะงอยปากใหญ่ตรง โคนจะงอยปากแบนข้าง รูจมูกเรียวยาวอยู่บริเวณร่องบนจะงอยปาก หน้าผากสูง ตาใหญ่มาก ปีกยาว ปลายปีกแหลม มีนิ้วเท้า ๓ นิ้ว ไม่มีนิ้วหลัง เล็บนิ้วกลางกว้างและแผ่ออกไปทางด้านนอก เป็นนกเดินหากินบนพื้นดินและหาดทราย มักมีกิจกรรมหากินในเวลากลางคืน มีนิสัยชอบหากินอยู่รวมกันเป็นฝูงเล็ก ๆ อาหารได้แก่ แมลง สัตว์น้ำขนาดเล็ก ไข่เดือน สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก และปลา ทำรังบนพื้นดินโดยใช้เท้าเหยียบเป็นแอ่งตื้น ๆ วางไข่ครอกละ ๑-๒ ฟอง เปลือกไข่สีครีมมีลายจุดสีน้ำตาลจนถึงสีดำ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหากินได้ทันที นกวงศ์นี้มี ๒ สกุล ประเทศไทยพบทั้ง ๒ สกุล คือ สกุลกระแตผีเล็ก (*Burhinus*) และสกุลกระแตผีใหญ่ (*Esacus*)

๑๕.๕ วงศ์นกหัวโต (Family Charadriidae)

นกในวงศ์นี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดเล็ก-กลาง (๑๕-๔๒ เซนติเมตร) เป็นนกชายน้ำหรือนกชายทะเล รูปร่างของนกในวงศ์นี้ค่อนข้างแตกต่างกัน จะงอยปากอาจจะยาว ตรง โค้ง แอ่น หรือสั้น ปลายจะงอยปากแหลม นกในวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบทั้ง ๒ วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อยนกตีนเทียน (*Recurvirostrinae*) และวงศ์ย่อยนกหัวโต (*Charadriinae*)

๑๕.๕.๑ วงศ์ย่อยนกตีนเทียน (Subfamily Recurvirostrinae) นกในวงศ์ย่อย

นี้มีขนาดเล็ก-กลาง (๓๑-๔๒ เซนติเมตร) มีจะงอยปากยาว ตรง หรือแอ่นเล็กน้อย ขาวยาวมาก นิ้วอาจมีพังผืดเชื่อมที่โคนนิ้วเล็กน้อย เป็นนกชายน้ำจืดหรือชายทะเล สามารถว่ายน้ำและดำน้ำได้ อาหารส่วนใหญ่ได้แก่ แมลงและสัตว์น้ำบางชนิด นกวงศ์ย่อยนกตีนเทียนแบ่งออกเป็น ๒ เหล่า ประเทศไทยพบเพียง ๑ เหล่า คือ เหล่านกตีนเทียน (*Recurvirostrini*)

๑๕.๕.๑.๑ เหล่านกตีนเทียน (Tribe Recurvirostrini: *Stilts and Avocets*)

นกมีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง จะงอยปากยาวปลายแหลมซึ่งอาจจะตรงหรือแอ่นขึ้นเล็กน้อย ปลายหางตัด นิ้วอาจมีพังผืดนิ้วเชื่อมที่โคนนิ้ว เป็นนกชายน้ำจืดหรือชายทะเล สามารถว่ายน้ำและดำน้ำได้ อาหารส่วนใหญ่ได้แก่ แมลงและสัตว์น้ำขนาดเล็ก มักหากินอยู่รวมกันเป็นฝูง ทำรังบนพื้นดินเป็นแอ่งตื้น ๆ วางไข่ครอกละ ๓-๔ ฟอง เปลือกไข่สีครีมมีลายจุดเป็นสีน้ำตาลจนถึงสีดำ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหากินได้ทันที ประเทศไทยพบนกในเหล่านี้นี้ ๒ สกุล คือ สกุลนกตีนเทียน (*Himantopus*) และสกุลนกปากงอน (*Recurvirostra*)

๑๕.๕.๒ วงศ์ย่อยนกหัวโต (Subfamily Charadriinae: Plovers and Lapwings) มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก-กลาง จะงอยปากสั้นและแข็งแรง บริเวณปลายจะงอยปากมักโป่งเล็กน้อย หัวโต คอสั้น ขายาวเมื่อเทียบกับขนาดของลำตัว นิ้วมีพังผืดนิ้วขนาดเล็กหรือบางชนิดไม่มีพังผืดนิ้ว ปกติไม่มีนิ้วหลังหรือมีแต่เป็นขนาดเล็ก ขอบวิ่งเร็ว ๆ แล้วหยุดจิกกินอาหาร พบเดินหากินตามหาดทราย หาดโคลนและที่โล่ง อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ ไข่เดือนและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน ทำรังบนพื้นดินเป็นแอ่งตื้น ๆ วางไข่ครอกละ ๓-๔ ฟอง เปลือกไข่สีครีมมีลายจุดเป็นสีน้ำตาลจนถึงสีดำ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมลำตัว ลืมตาได้และสามารถหากินได้ทันที ประเทศไทยพบ ๓ สกุล คือ สกุลนกหัวโตใหญ่ (Pluvialis) สกุลนกหัวโตเล็ก (Charadrius) และสกุลนกกระแต (Vanellus)

๑๕.๖ วงศ์นกแอนทุ่ง (Family Glareolidae)

นกในวงศ์ย่อยนี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดเล็ก-กลาง (๑๘-๓๘ เซนติเมตร) เป็นนกชายทะเลหรือชายทุ่ง จะงอยปากสั้นหรือยาวปานกลาง ปลายแหลมหรือแบนข้างเล็กน้อย ปีกยาว ปลายปีกแหลม นิ้วเท้ามีพังผืดนิ้วเป็นแบบตีนกิ้งกัด บางชนิดอาจจะไม่มีพังผืด นกในวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบทั้ง ๒ วงศ์ย่อย ได้แก่ วงศ์ย่อยนกหัวโตกินปู (Dromadinae) และวงศ์ย่อยนกแอนทุ่ง (Glareolinae)

๑๕.๖.๑ วงศ์ย่อยนกหัวโตกินปู (Subfamily Dromadinae: Crapp-Plover) มีขนาดเล็ก-กลาง จะงอยปากแข็งแรงค่อนข้างยาวและแบนข้าง จะงอยปากบนโค้งลงเล็กน้อย ปลายแหลม ปีกยาว ปลายปีกแหลม หางเป็นหางบังเล็กน้อย ปลายหางตัด ขายาว นิ้วยาว เล็บนิ้วกลางกว้างและเป็นขอบหยัก เวลาบินคอจะเหยียดตรง ขาและนิ้วเหยียดพ้นปลายหาง มีนิสัยชอบอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่และส่งเสียงดัง เดินหากินตามหาดดินโคลน อาหารได้แก่ ปูและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน ทำรังอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่โดยการขุดดินทรายเป็นโพรงแล้ววางไข่ในโพรงนั้น วางไข่ครอกละ ๑-๒ ฟอง หลังจากฟักออกจากไข่ลูกนกจะอยู่ในโพรงระยะหนึ่งจนโตพอที่หาอาหารกินเองได้แล้วจึงออกมา นกในวงศ์ย่อยนี้มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกหัวโตกินปู (Dromas)

๑๕.๖.๒ วงศ์ย่อยนกแอนทุ่ง (Subfamily Glareolinae: Pratincoles) มีขนาดเล็ก จะงอยปากสั้น สันจะงอยปากบนโค้งปลายแหลม มุมปากกว้าง ปีกยาวแคบปลายแหลม เมื่อหุบปีกปลายปีกจะยื่นยาวพ้นปลายหาง เวลาบินจะเห็นหางเป็นแฉก แข็งสั้นปกคลุมด้วยเกล็ดแบบเกล็ดซ้อน มีนิ้วหลังและเป็นนิ้วต่างระดับ นิ้วที่ ๒ สั้น นิ้วที่ ๓ และนิ้วที่ ๔ เชื่อมติดกันด้วยพังผืดนิ้วขนาดเล็ก เล็บยาว บริเวณขอบด้านในเล็บของนิ้วกลางเป็นรอยหยัก หากินโดยการบินโฉบจับแมลงกลางอากาศ มักมีกิจกรรมการหากินในช่วงพลบค่ำ มีนิสัยชอบอยู่รวมกันเป็นฝูง มักทำรังเป็นกลุ่มโดยการทำรังเป็นแอ่งบนพื้นดินเป็นแอ่งตื้น ๆ ลูกนกโต

พอสมควรก่อนออกจากไข่ มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมลำตัว แต่ต้องอยู่ในรังเป็นเวลานาน พ่อแม่ยังต้องหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกแอ่นทุ่ง (Glareola)

๑๕.๗ วงศ์นกนางนวล (Family Laridae)

นกในวงศ์นี้มีจะงอยปากค่อนข้างเล็ก ข้ำสั้นอยู่บริเวณกึ่งกลางของลำตัว นิ้วหน้ามีพังผืด นิ้วเป็นแบบตีนพืด นิ้วหลังเล็ก บางชนิดอาจจะไม่มีนิ้วหลัง เป็นนกน้ำที่หากินตามแหล่งน้ำชายทะเล และกลางทะเลลึก อาหารได้แก่ ปลา สัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ นกในวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบ ๑ วงศ์ย่อย ได้แก่ วงศ์ย่อยนกนางนวล (Larinae)

๑๕.๗.๑ วงศ์ย่อยนกนางนวล (Subfamily Larinae) นกในวงศ์ย่อยนี้แบ่งออกเป็น ๔ เหล่า ประเทศไทยพบทั้ง ๔ เหล่า ได้แก่ เหล่านกเจเกอร์ (Stercorariini) เหล่านกกรีดน้ำ (Rynchopini) เหล่านกนางนวลใหญ่ (Larini) และเหล่านกนางนวลแกลบ (Sternini)

๑๕.๗.๑.๑ เหล่านกเจเกอร์ (Tribe Stercorariini: Jaegers) มีขนาดกลางจนถึงขนาดกลาง-ใหญ่ มีลักษณะคล้ายนกนางนวลใหญ่ (Gull) แต่มีขนาดใหญ่กว่า จะงอยปากแข็งแรงปลายจะงอยปากเป็นขอเล็กน้อย จะงอยปากล่างเกือบตรงโดยงอเป็นมุมใกล้กับส่วนปลาย หนึ่งจุมูกแผ่มากกว่าครึ่งหนึ่งของสันจะงอยปากบน รุจุมูกอยู่หน้าหนึ่งจุมูก ปีกยาว ปลายปีกแหลม ปลายหางมน ในนกที่โตเต็มวัยจะขนหางคู่กลางยื่นยาวกว่าขนหางคู่อื่นมาก ขายาว ด้านหลังเป็นเกล็ดแบบเกล็ดร่างแห นิ้วหน้ายาวและมีพังผืดนิ้วแบบตีนพืด นิ้วหลังเล็ก เล็บเล็กแต่โค้งและแหลมคม นกในเหล่านี้อาศัยชอบแย่งอาหารจากนกนางนวล นกบูบีและนกทะเลอื่น ๆ นอกจากนี้ยังล่าและขโมยไข่ของนกต่าง ๆ อีกด้วย ทำรังตามพื้นดินโดยใช้หญ้าและพืชทะเลเป็นวัสดุสร้างรัง วางไข่ครอกละ ๒-๓ ฟอง ไข่สีน้ำตาลแกมเขียว มีลายจุดสีดำ ลูกนกโตพอสมควรก่อนออกจากไข่ มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมลำตัว แต่ต้องอยู่ในรังเป็นเวลานาน ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกเจเกอร์ (Stercorarius)

๑๕.๗.๑.๒ เหล่านกกรีดน้ำ (Tribe Rynchopini: Skimmers) มีขนาดเล็ก-กลาง จะงอยปากบนอ้วนและโค้ง จะงอยปากล่างคล้ายใบมีดและยื่นยาวเกินกว่าจะงอยปากบนมาก ปลายจะงอยปากตัดและขอบเป็นรอยหยัก รุจุมูกยาวหรืออยู่ใกล้กับโคนปาก ปีกยาวมาก ปลายปีกแหลมเมื่อหุบปีกปลายปีกจะยื่นยาวเกินกว่าขนหาง หางสั้น เว้าลึก ข้ำสั้น เท้าเล็ก พังผืดนิ้วบริเวณปลายเว้าลักษณะคล้ายตีนกบ นกในเหล่านี้อาศัยจะหากินในเวลากลางวัน โดยการบินเร็วไปตามผิวน้ำแล้วใช้จะงอยปากล่างกรีดไปตามผิวน้ำเพื่อจับปลา ส่วนใหญ่มักพบอาศัยอยู่เป็นฝูง ทำรังตามหาดทรายเป็นแอ่งตื้น ๆ ลูกนกโตพอสมควรก่อนออกจากไข่ มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมลำตัว แต่ต้องอยู่ในรังเป็นเวลานาน ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องหาอาหารมาป้อนให้ พบตามชายฝั่งทะเลและแหล่งน้ำจืดต่าง ๆ นกเหล่านี้อาศัยเพียงสกุลเดียวคือ สกุลนกกรีดน้ำ (Rynchops) ประเทศไทยพบ ๑ ชนิด

๑๕.๗.๑.๓ เหล่านกนางนวลใหญ่ (Tribe Larini: Gulls) มีขนาดเล็ก-กลางจนถึงขนาดใหญ่ จะงอยปากยาวปานกลาง อ้วนและแบนข้างเล็กน้อย จะงอยปากบนยาวกว่าจะงอยปากล่างและจุ่มลงมาลักษณะคล้ายกับเป็นปากขอ รูจมูกเป็นรูปไข่อยู่ใกล้โคนปาก ปีกยาวปลายปีกแหลมเวลาหุบปีกปลายปีกจะยื่นยาวเกินกว่าขนหาง ขายาวปานกลางหรือค่อนข้างสั้น นิ้วหลังเล็ก นิ้วหน้ามีพังผืดแบบตีนพิต นกในเหล่านี้อาศัยอยู่ตามท่าเรือ ชายฝั่งทะเล ทะเลสาบและแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ หากินตามผิวน้ำ กินอาหารเกือบทุกชนิด มักพบหากินขณะชาวประมงกำลังลงอวนจับปลา เวลาพักผ่อนจะลอยอยู่ในน้ำ มักทำรังรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ตามหาดทรายหรือชายฝั่งทะเล รังมีลักษณะเป็นแอ่งตื้น ๆ บนพื้นดินและมักจะไม่มียุงสุรอรัง วางไข่ครอกละ ๑-๓ ฟอง บางชนิดทำรังตามหน้าผาหินโดยมีวัสดุรองรังอย่างง่าย ๆ ลูกนกเติบโตพอสมควรก่อนออกจากไข่ มีขนดาวน์ขึ้นคลุมลำตัว แต่ต้องอยู่ในรังเป็นเวลานาน ในระยะแรกพ่อแม่ต้องคอยหาอาหารมาป้อน ประเทศไทยพบ ๒ สกุล คือ สกุลนกนางนวลใหญ่ (*Larus*) และสกุลนกคิตติเวค (*Rissa*)

๑๕.๗.๑.๔ เหล่านกนางนวลแกลบ (Tribe Sternini: Terns and Noddies) นกในเหล่านี้มีขนาดเล็กกว่าพวกนกนางนวลใหญ่ ปีกยาวแคบ ปลายปีกแหลม จะงอยปากเรียวยาวและแหลม หางยาว ปลายหางเว้าลึกเป็นหางแฉก นิ้วหน้ามีพังผืดเป็นแบบตีนพิตเต็ม ส่วนใหญ่ขนปกคลุมลำตัวด้านบนเป็นสีเทาจางและขนด้านล่างลำตัวเป็นสีขาว มีส่วนน้อยที่มีขนปกคลุมลำตัวด้านบนเป็นสีเข้มหรือสีเข้มทั้งตัว ส่วนใหญ่จะมีสีดำที่กระหม่อมในฤดูผสมพันธุ์ ตัวไม่เต็มวัยลำตัวด้านบนจะมีสีน้ำตาล อาหารได้แก่ ปลาและสัตว์น้ำ อาศัยโดยการบินโฉบลงไปในน้ำเพื่อจับปลาบริเวณผิวน้ำ แต่บางชนิดก็สามารถดำน้ำลงไปจับปลาที่อยู่ใต้น้ำได้ หากินทำรังบนพื้นดิน หาดทราย ชายฝั่งทะเลหรือหน้าผาหินโดยมักจะทำรังรวมกันเป็นฝูงใหญ่ ลูกนกโตพอสมควรก่อนออกจากไข่ มีขนอุยขึ้นปกคลุมลำตัว แต่ต้องอยู่ในรังเป็นเวลานาน ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๔ สกุล คือ สกุลนกนางนวลแกลบปากหนา (*Gelochelidon*) สกุลนกนางนวลแกลบธรรมดา (*Sterna*) สกุลนกนางนวลแกลบเคราขาว (*Chlidonias*) และสกุลนกนอติ (*Anous*)

๑๕.๘ วงศ์เหยี่ยว (Family Accipitridae)

นกในวงศ์นี้มีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่มาก (๒๘-๑๕๐ เซนติเมตร) มีจะงอยปากงอจุ่มเป็นปากขอ แข็งแรง ใช้สำหรับจับและฉีกเหยื่อกินเป็นอาหาร ขาและนิ้วเท้าแข็งแรงมี ๔ นิ้ว และนิ้วทุกนิ้วอยู่ในระดับเดียวกัน เป็นนกล่าเหยื่อหรือกินซากสัตว์ แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อยเหยี่ยวออสเปร (*Pandioninae*) และวงศ์ย่อยเหยี่ยว (*Accipitrinae*)

๑๕.๘.๑ วงศ์ย่อยเหยี่ยวออสเปร (Subfamily Pandioninae: Osprey) มีขนาดกลางจนถึงขนาดกลาง-ใหญ่ จะงอยปากยาวปานกลางเป็นปากแบบปากขอ รูจมูกเล็กแคบลักษณะเบี้ยวไม่กลม ปีกยาวมากปลายปีกแหลม ปลายหางตัด แข็งอ้วนสันปกคลุมด้วย

เกล็ดแบบเกล็ดร่างแห นิ้วเท้าแข็งแรง เป็นนกล่าเหยื่อ ชอบกินปลาเป็นอาหารจึงมักพบหากินตามแหล่งน้ำต่าง ๆ โดยการบินลงไปโฉบจับปลาในน้ำ ทำรังตามต้นไม้เป็นรังแบบง่าย ๆ โดยมีกิ่งไม้เป็นวัสดุ วางไข่ครอกละ ๒-๔ ฟอง เปลือกไข่สีเนื้อ มีลายแต้มสีน้ำตาล ลูกนกแรกเกิดสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมแล้ว ลืมตาได้แล้ว แต่ขายังไม่ค่อยแข็งแรง และยังออกจากรังไม่ได้ ต้องคอยให้พ่อแม่นำอาหารมาป้อน

๑๕.๘.๒ วงศ์ย่อยเหยี่ยว (Subfamily Accipitrinae: Hawks and Eagles)

บริเวณหัวมีขนคลุม ยกเว้นอีแร้ง จะงอยปากเป็นปากขอ (Hook) หรืออาจเรียกว่าปากเหยี่ยว เป็นจะงอยปากที่แข็งแรงมากใช้จับและฉีกเหยื่อได้ดีมาก มีหนังจมูก (Cere) แข็งปกคลุมด้วยเกล็ด บางชนิดยังมีขนปกคลุม ขาและนิ้วแข็งแรงมี ๔ นิ้ว อยู่ในระดับเดียวกันและยาวเท่ากันมีนิ้วเหยียดไปข้างหน้า ๓ นิ้วและเหยียดไปข้างหลัง ๑ นิ้ว ปลายนิ้วมีเล็บแข็งแรง เล็บโค้งและด้านล่างเป็นร่อง เล็บของนิ้วหลังมีขนาดใหญ่ที่สุดสามารถใช้นิ้วและเล็บจับเหยื่อได้

นกในวงศ์ย่อยนี้เป็นนกล่าเหยื่อ อาหารได้แก่ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก สัตว์เลื้อยคลาน ปลาและแมลงต่าง ๆ หรือบางชนิดเป็นนกกินซากสัตว์ที่ตายแล้ว ส่วนใหญ่หากินในเวลากลางวัน มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว นอกฤดูผสมพันธุ์อาจพบนอนรวมฝูงกันเป็นจำนวนมาก ทำรังตามต้นไม้หรือหน้าผา โดยใช้กิ่งไม้วางซ้อนกันเป็นรังแบบง่าย ๆ วางไข่ครอกละ ๒-๗ ฟอง เปลือกไข่สีขาว อาจมีลายจุดสีน้ำตาล ลูกนกแรกเกิดสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมตัว ลืมตาได้แล้ว แต่ขายังไม่ค่อยแข็งแรง และยังออกจากรังไม่ได้ ต้องคอยให้พ่อแม่นำอาหารมาป้อน ประเทศไทยพบนกในวงศ์ย่อยนี้ ๒๑ สกุล ซึ่งแต่ละสกุลจะมีอุปนิสัยถิ่นอาศัยและวิธีการหากินแตกต่างกัน ได้แก่ สกุลเหยี่ยวกิ้งก่า (Aviceda) สกุลเหยี่ยวผึ้ง (Pernis) สกุลเหยี่ยวคางคาว (Macheiramphus) สกุลเหยี่ยวขาว (Elanus) สกุลเหยี่ยวดำ (Milvus) สกุลเหยี่ยวแดง (Haliaeetus) สกุลนกออก (Haliaeetus) สกุลเหยี่ยวปลา (Ichthyophaga) สกุลอีแร้ง (Gyps) สกุลอีแร้งดำ (Aegypius) สกุลพญาแร้ง (Sarcogyps) สกุลเหยี่ยวนิ้วสั้น (Circaetus) สกุลเหยี่ยวรุ้ง (Spilornis) สกุลเหยี่ยวทุ่ง (Circus) สกุลเหยี่ยวนกเขา (Accipiter) สกุลเหยี่ยวปีกแดง (Butastur) สกุลเหยี่ยวทะเลทราย (Buteo) สกุลนกกินทรีดำ (Ictinaetus) สกุลนกกินทรีสีน้ำตาล (Aquila) สกุลนกกินทรีเล็ก (Hieraetus) และสกุลนกกินทรีเหยี่ยว (Spizaetus)

๑๕.๙ วงศ์เหยี่ยวเล็ก หรือ เหยี่ยวปีกแหลม (Family Falconidae: Falcons)

มีขนาดเล็กจนถึงกลาง-ใหญ่ (๑๖-๖๕ เซนติเมตร) จะงอยปากงุ้มเป็นปากขอ ปลายจะงอยปากบนโค้งขอบจะงอยปากทั้งสองที่มาประกบกันมีรอยบาก (Notch) ๑-๒ รอย ปกติรูจมูกกลม แข็งยาว นิ้วหลังอยู่ในระดับเดียวกับนิ้วหน้า ด้านล่างของเล็บเป็นร่องเล็กน้อย ปีกแคบยาว ปลายปีกแหลม หางยาว บางชนิดโฉบจับอาหารกลางอากาศ นกตัวเมียมักจะมีขนาดใหญ่กว่าตัวผู้ อาหารได้แก่ แมลง สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็กและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก ปกติทำรังบนต้นไม้โดยใช้กิ่งไม้เป็นวัสดุ บางชนิดทำรังตามโพรงไม้ซึ่งมักเป็นรังเก่าของสัตว์

หรือนกอื่น ๆ วางไข่ครอบกละ ๒-๕ ฟอง เปลือกไข่สีเนื้อมีลายขีดหรือลายจุดสีน้ำตาล ลูกนกแรกเกิดสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมตัว ลืมตาได้แล้ว แต่ยังไม่ค่อยแข็งแรงและยังออกจากรังไม่ได้ ต้องคอยให้พ่อแม่นำอาหารมาป้อน ประเทศไทยพบ ๓ สกุล คือ สกุลเหยี่ยวตะโพกขาว (Polihierax) สกุลเหยี่ยวแมลงปอ (Microhierax) และสกุลเหยี่ยวเล็ก (Falco)

๑๕.๑๐ วงศ์นกเป็ดผี (Family Podicipedidae: Grebes)

นกในวงศ์มีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง (๒๒-๖๐ เซนติเมตร) จะงอยปากยาวตรงและแหลม บางชนิดปลายจะงอยปากโค้งลงเล็กน้อย บริเวณหัวตาไม่มีขน ปีกสั้น ปลายปีกมน ขนโคนปีกยาวกว่าขนปลายปีก หางสั้น แข็งโป่งมีลักษณะแบนข้าง นิ้วมีพังผืดเป็นแบบตีนกบเล็บกว้างและแบน นิ้วหลังเป็นนิ้วต่างระดับ ว่ายน้ำและดำน้ำได้ดีมากและสามารถเดินบนบกได้บินไม่ค่อยเก่งและไม่ค่อยสูงจากผิวน้ำมากนัก ก่อนบินจะใช้วิธีวิ่งไปบนผิวน้ำเป็นระยะทางหนึ่งก่อนที่จะบินขึ้นสู่อากาศ เป็นนกหากินในน้ำ มักพบหากินอย่างโดดเดี่ยวหรือเป็นฝูงเล็ก ๆ อาหารส่วนใหญ่ได้แก่ ปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ หากินโดยการดำน้ำลงไปจับเหยื่อใต้น้ำ ทำรังตามพืชลอยน้ำ วางไข่ครอบกละ ๓-๙ ฟอง เปลือกไข่สีขาวหรือสีเนื้อ ลูกนกอยู่ในไข่จนโตเต็มที่แล้วจึงฟักออกมา มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ลืมตาได้และสามารถเดินหรือว่ายน้ำหากินได้ทันที ประเทศไทยพบ ๒ สกุล คือ สกุลนกเป็ดผีเล็ก (Tachybaptus) และสกุลนกเป็ดผีใหญ่ (Podiceps)

๑๕.๑๑ วงศ์นกร่อนทะเล (Family Phaethontidae: Tropicbirds)

มีขนาดเล็ก-กลาง (๓๘-๔๐ เซนติเมตร) เป็นนกที่กระจายพันธุ์อยู่แถบทะเลในเขตร้อน มีขนาดและลักษณะคล้ายนกนางนวลแถบ ลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีขาว มีแถบและลายบนปีก หัวใหญ่ คอสั้น มีถุงใต้คางแต่ขนาดค่อนข้างเล็ก สันจะงอยปากบนโค้งลงเล็กน้อยปลายแหลม ปีกยาว ปลายปีกแหลม ขนหางเป็นแบบหางพลั่ว นกที่โตเต็มวัยแล้วจะมีขนหางคู่กลางมีก้านขนยื่นออกไปเป็นเส้นยาวคล้ายหางลวด ขาค่อนข้างสั้น นิ้วมีพังผืดเป็นแบบตีนพัดเต็ม เป็นนกหากินในน้ำ อาหารได้แก่ ปลาและสัตว์น้ำกลางทะเล หากินโดยการบินอยู่กับที่กลางอากาศเมื่อมองเห็นเหยื่อก็จะพุ่งลงไปจับในน้ำทันที ทำรังตามพื้นทรายหรือตามรอยแยกของโขดหิน วางไข่ครอบกละ ๑ ฟอง เปลือกไข่สีขาวมีลายจุดสีน้ำตาล นกร่อนทะเลมีกระจายพันธุ์ในทะเลเขตร้อนและเขตกึ่งร้อน นกในวงศ์นี้มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกร่อนทะเล (Phaethon)

๑๕.๑๒ วงศ์นกบูบี (Family Sulidae: Boobies)

มีขนาดกลาง-ใหญ่จนถึงขนาดใหญ่มาก (๗๐-๑๐๐ เซนติเมตร) จะงอยปากค่อนข้างยาว ลักษณะของจะงอยปากเป็นแบบปากกรวย ปลายจะงอยปากแหลมโค้งลงเล็กน้อยแต่ไม่ถึงกับเป็นปากขอ ขอบจะงอยปากเป็นหยักคล้ายฟันเลื่อยส่วนโคนจะงอยปากบนเป็นรอยบากเล็กน้อย จมูกเป็นรูยาว ปีกยาว ปลายปีกแหลม ขนหางเป็นแบบหางพลั่ว ขาใหญ่ นิ้วเท้ามีพังผืดยึดเป็นแบบตีนพัดเต็ม เป็นนกหากินปลาเป็นอาหารกลางทะเลโดยการบินลงจับเหยื่อใน

น้ำ มักพบหากินรวมกันเป็นฝูง ทำรังเป็นกลุ่มบนหินหรือพื้นทราย ไม่ค่อยพบทำรังบนต้นไม้ วางไข่ครอกละ ๑-๒ ฟอง เปลือกไข่สีขาว ลูกนกแรกเกิดสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมตัว ลืมตาได้แล้ว แต่ขายังไม่ค่อยแข็งแรงและยังออกจากรังไม่ได้ ต้องคอยให้พ่อแม่นำอาหารมาป้อน ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกบูบี (*Sula*)

๑๕.๑๓ วงศ์นกฮ้างงั่ว (*Family Anhingidae: Darters*)

มีขนาดใหญ่จนถึงใหญ่มาก หัวเรียวมาก จะงอยปากยาวตรงและเรียวแหลม ขอบจะงอยปากมีรอยหยักเล็กน้อยด้านข้างเป็นร่อง รูจมูกเล็กและเรียวยาวไม่เปิดออกข้างนอก ฝูงโตคางมีขนาดเล็ก คอเรียวและยาวมาก ปลายปีกแหลม หางยาว ปลายหางมน แข็งสันแต่ใหญ่ นิ้วเท้ามีพังผืดเป็นแบบตีนพืดเต็ม กินปลาเป็นอาหาร หาอาหารโดยการดำน้ำและว่ายน้ำจับเหยื่อ อาศัยและหากินตามแหล่งน้ำที่เงียบสงบ ทำรังเป็นกลุ่มตามต้นไม้ รังเป็นแบบง่าย ๆ วางไข่ครอกละ ๓-๕ ฟอง เปลือกไข่สีฟ้า มีผงคล้ายผงซอร์คปกคลุมบางส่วน ลูกนกแรกเกิดสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมตัว ลืมตาได้แล้ว แต่ขายังไม่ค่อยแข็งแรงและยังออกจากรังไม่ได้ ต้องคอยให้พ่อแม่นำอาหารมาป้อน ผิวหนังเป็นสีเนื้อ นกในวงศ์นี้มีกระจายพันธุ์ในเขตร้อนและกึ่งร้อนของโลก มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกฮ้างงั่ว (*Anhinga*)

๑๕.๑๔ วงศ์นกกาห้ำ (*Family Phalacrocoracidae: Cormorants*)

มีขนาดกลาง-ใหญ่จนถึงใหญ่มาก (๙๐-๙๕ เซนติเมตร) จะงอยปากยาวส่วนปลายงอรั้งเป็นปากขอ ขอบปากเรียบ จมูกเป็นร่องแต่รูจมูกไม่เปิดออกข้างนอก ฝูงโตคอกมีขนาดเล็ก ปีกมน ปลายหางมน บินเป็นแนวเส้นตรง มีนิ้ว ๔ นิ้ว นิ้วเท้ามีพังผืดเป็นแบบตีนพืดเต็ม กินปลาเป็นอาหารโดยการว่ายน้ำและดำน้ำจับเหยื่อ มักพบหากินตามแหล่งน้ำที่เงียบสงบ มักอาศัยและสร้างรังรวมกันเป็นกลุ่มตามต้นไม้ รังเป็นแบบง่าย ๆ วางไข่ครอกละ ๒-๖ ฟอง เปลือกไข่สีน้ำเงินหรือสีเขียว มีผงสีคล้ำคล้ายผงซอร์คปกคลุมบางส่วน ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ผิวหนังเป็นสีดำ ยังไม่ลืมตา ขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์นี้มีกระจายพันธุ์เกือบทั่วโลก มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกกาห้ำ (*Phalacrocorax*)

๑๕.๑๕ วงศ์นกยาง (*Family Ardeidae: Herons, Egrets and Bitterns*)

มีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่มาก (๒๐-๑๔๕ เซนติเมตร) จะงอยปากยาวตรงและแหลม ด้านข้างของจะงอยปากบนเป็นร่องยาว รูจมูกเป็นแนวยาวและบางส่วนทะลุถึงกัน นิ้วยาว เล็บนิ้วที่ ๓ มีรอยหยักเป็นซี่หวี บริเวณหัวตาไม่มีขนและด้านข้างของหัวเป็นแถบไร้มขน ขนแต่ละเส้นมีแกนขนรอง บริเวณตะโพกและโคนขามีแถบขนอูยแป้งหรือขนพาวเตอร์ดาวน์ ๒-๓ แถบ เป็นนกที่เดินลุยน้ำหากินตามพื้นที่ชุ่มน้ำ อาหารได้แก่ ปลา สัตว์น้ำขนาดเล็กและสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก ทำรังบนต้นไม้ กอหญ้าหรือบนพื้นดิน พวกที่ทำรังบนต้นไม้มักทำรังอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม วางไข่ครอกละ ๒-๖ ฟอง เปลือกไข่สีน้ำเงิน เขียว ขาวหรือสีเนื้อ ลูกนกแรก

เกิดสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมตัว ลืมตาได้แล้ว แต่ขายังไม่ค่อยแข็งแรงและยังออกจากรังไม่ได้ ในระยะแรกต้องคอยให้พ่อแม่นำอาหารมาป้อน ประเทศไทยพบ ๑๒ สกุล นกแต่ละสกุลจะมีรูปร่างลักษณะและอุปนิสัยในการหากินแตกต่างกัน คือ สกุลนกยาง (Egretta) สกุลนกกระสาขาว (Ardea) สกุลนกยางโทนใหญ่ (Casmerodius) สกุลนกยางโทนน้อย (Mesophoyx) สกุลนกยางควาย (Bubulcus) สกุลนกยางเขียว (Butorides) สกุลนกแขวก (Nycticorax) สกุลนกยางลายเสือ (Gorsachius) สกุลนกยางไฟ (Ixobrychus) สกุลนกยางดำ (Dupetor) สกุลนกยางแดง (Botaurus) และสกุลนกยางกรอก (Ardeola)

๑๕.๑๖ วงศ์นกช้อนหอยและนกปากช้อน (Family Threskiornithidae: *Ibises and Spoon bills*)

มีขนาดกลาง-ใหญ่จนถึงขนาดใหญ่มาก (๖๒-๑๐๒ เซนติเมตร) จะงอยปากเป็นร่องยาว จากจมูกจนถึงปลายจะงอยปาก จะงอยปากยาวมากปลายแหลมและโค้ง (นกช้อนหอยหรือนกกุลา) หรือจะงอยปากยาวตรงบริเวณส่วนปลายแบนเป็นรูปช้อน (นกปากช้อน) คอด้านข้างมีขนขึ้นเต็ม ไม่มีขนอุยแปงหรือขนพาวเตอร์ดาวน์ ขาวยาว นี้อยาว โคนนิ้วมีพังผืดนิ้วเล็ก ๆ เล็บนิ้วที่ ๓ มีรอยหยักเป็นซี่หวี นิ้วที่ ๑ เป็นนิ้วต่างระดับ เป็นนกเดินลุยน้ำหากิน อาหารได้แก่ พวกปลา สัตว์น้ำต่าง ๆ และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก หากินตามพื้นที่ชุ่มน้ำ สร้างรังโดยใช้กิ่งไม้หรือต้นหญ้า รังเป็นแบบง่าย ๆ สร้างหยาบ ๆ วางไข่ครอกละ ๒-๔ ฟอง เปลือกไข่สีเขียว บางฟองมีลายจุดสีน้ำตาล ลูกนกแรกเกิดสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา ขายังไม่แข็งแรง ต้องคอยให้พ่อแม่นำอาหารมาป้อนในประเทศไทยพบ ๔ สกุล คือ สกุลนกช้อนหอยดำเหลือง (Plegadis) สกุลนกช้อนหอยขาว (Threskiornis) สกุลนกช้อนหอยดำ (Pseudibis) และนกสกุลนกปากช้อน (Platalea)

๑๕.๑๗ วงศ์นกกระทง (Family Pelecanidae)

นกในวงศ์นี้มีขนาดใหญ่มาก (๑๒๕-๑๖๕ เซนติเมตร) จะงอยปากใหญ่ จะงอยปากบนมีลักษณะแบนส่วนปลายงอ้งมเป็นปากขอ จะงอยปากล่างมีถุงแผ่ไปจนถึงคอ ปีกใหญ่และกว้าง หางสั้น ขาสั้น นิ้วเท้ามีพังผืดยึดระหว่างนิ้วทั้ง ๔ นิ้วเป็นแบบตีนพืดเต็ม นกในวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบ ๑ วงศ์ย่อย ได้แก่ วงศ์ย่อยนกกระทง (Pelecaninae)

๑๕.๑๗.๑ วงศ์ย่อยนกกระทง (Subfamily Pelecaninae: *Peleicans*) มีขนาดใหญ่มาก จะงอยปากบนแบน ปลายจะงอยปากงอ้งมเป็นขอ จะงอยปากล่างมีถุงใต้คางแผ่จนถึงคอซึ่งไม่มีขนปกคลุม รูจมูกเล็ก ปีกใหญ่และกว้าง หางสั้น ปลายหางตัด ขณะบินจะหดคอสั้น ขาว้วนและสั้น แข็งแบนข้าง นิ้วเท้ามีพังผืดแบบตีนพืดเต็ม เป็นนกที่กินปลาโดยการจะใช้จะงอยปากล่างและถุงใต้คางช้อนปลาในน้ำหรือบินแล้วพุ่งลงน้ำจับปลา มักพบหากินตามแหล่งน้ำ ทำรังรวมกันเป็นกลุ่มบนต้นไม้ต้นเดียวกัน โดยใช้กิ่งไม้เป็นวัสดุ วางไข่ครอกละ ๑-๔ ฟอง เปลือกไข่มีผงสีขาวคล้ายผงซอร์คปกคลุม ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุม

ตัว ยังไม่ลืมนตา ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกกระทุง (*Pelecanus*)

๑๕.๑๘ วงศ์นกกระสา (Family Ciconiidae)

นกวงศ์นี้มีขนาดกลาง-ใหญ่จนถึงขนาดใหญ่มาก (๗๕-๑๕๒ เซนติเมตร) จะงอยปากยาว โคนปากใหญ่ บนหัวมักไม่มีขน คอยาว ขายาวมาก นิ้วหลังเป็นนิ้วต่างระดับ เป็นนกเดินลุยน้ำหากิน อาหารได้แก่ สัตว์น้ำต่าง ๆ สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็กและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน นกในวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบ ๑ วงศ์ย่อย ได้แก่ วงศ์ย่อยนกกระสา (*Ciconiinae*)

๑๕.๑๘.๑ วงศ์ย่อยนกกระสา (Subfamily Ciconiinae: *Storks*) มีขนาดกลาง-ใหญ่จนถึงขนาดใหญ่มาก จะงอยปากยาวตรงเรียวแหลม โคนจะงอยปากใหญ่ คอยาว ขายาวมาก ขณะบินจะยืดคอออกไปด้านหน้า ขายืดเหยียดออกไปด้านหลัง (ยกเว้นนกตะกรุมและนกตะกรามที่ขณะบินจะหดคอสั้น) นิ้วยาว นิ้วที่ ๑ เป็นนิ้วต่างระดับ เล็บนิ้วที่ ๓ ไม่มีรอยหยักเหมือนวงศ์นกยาง ปีกใหญ่และกว้าง มักพบอาศัยและหากินรวมกันเป็นฝูงตามพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นนกเดินลุยน้ำหากิน อาหารได้แก่ สัตว์น้ำต่าง ๆ สัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็กและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน ทำรังเป็นกลุ่มบนต้นไม้หรือตามหน้าผาหิน รังมีขนาดใหญ่เป็นแบบง่าย ๆ วางไข่ครอกละ ๒-๔ ฟอง เปลือกไข่สีขาวและอาจมีผงสีขาวคล้ายผงชอล์คปกคลุม ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมนตา ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๕ สกุล คือ สกุลนกกาบบัว (*Mycteria*) สกุลนกปากห่าง (*Anastomus*) สกุลนกกระสา (*Ciconia*) สกุลนกกระสาคอดำ (*Ephippiorhynchus*) และสกุลนกตะกราม (*Leptoptilos*)

๑๕.๑๙ วงศ์นกโจรสลัด (Family Frigateidae: *Frigatebirds*)

มีขนาดกลาง-ใหญ่จนถึงขนาดใหญ่มาก (๗๐-๑๐๐ เซนติเมตร) มีจะงอยปากยาวและเป็นรูปทรงกระบอก ปลายจะงอยปากทั้งบนและล่างงอขึ้นเป็นตะขอ รูจมูกเล็กลักษณะเป็นร่องยาว ฤดูได้คางเล็กแต่สามารถพองออกได้ ปีกยาวแคบ ปลายปีกแหลม ขนหางเป็นหางแบบเว้าลึก แข็งเล็กและสั้นไม่แข็งแรง นิ้วยาวโดยมีนิ้วที่ ๓ ยาวที่สุด ปลายนิ้วมีเล็บยาวและเป็นหยัก มีพังผืดนิ้วเป็นแบบตีนพิ๊ด แต่มักมีขนาดเล็กและเชื่อมเฉพาะโคนนิ้ว ตัวผู้และตัวเมียมีลักษณะและสีขนแตกต่างกัน เป็นนกที่หากินกลางทะเลมักพบหากินรวมกันเป็นฝูง

นกโจรสลัดเป็นสัตว์ล่าเหยื่อ แต่มันมักจะแย่งปลาจากปากของนกบูบีหรือนกนางนวลที่คาบปลาอยู่กลางอากาศ จึงได้ชื่อ่านกโจรสลัด แต่บางครั้งก็บินโฉบปลาในน้ำด้วยตนเอง ทำรังเป็นกลุ่มตามพุ่มไม้เตี้ย หรือตามโขดหิน หรือพื้นทราย รังเป็นแบบง่าย ๆ วัสดุทำรังก็มักจะใช้วิธีขโมยมาจากรังของนกตัวอื่น วางไข่เพียงครอกละ ๑ ฟอง เปลือกไข่สีขาว ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมนตา ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและ

อาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์นี้มีกระจายพันธุ์อยู่ในทะเลเขตร้อนและเขตอบอุ่น นกวงศ์นี้มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกโจรสลัด (Fregata)

๑๕.๒๐ วงศ์นกจุมูกหลอด (Family Procellariidae)

นกวงศ์นี้มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดใหญ่มาก (๑๓-๑๓๕ เซนติเมตร) จะงอยปากยาว ปลายปากเป็นปากขอ จุมูกเป็นหลอดคู่ตั้งอยู่บนสันจะงอยปากบน ปีกยาวแคบ ปลายปีกแหลม นิ้วที่เหยียดไปข้างหน้ามีพังผืดนิ้วเป็นแบบตีนพืด นิ้วหลังมีขนาดเล็กหรือไม่มี นกในวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๓ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบ ๒ วงศ์ย่อย ได้แก่ วงศ์ย่อยนกจุมูกหลอด (Procellariinae) และวงศ์ย่อยนกโต้คลื่น (Hydrobatinae)

๑๕.๒๐.๑ วงศ์ย่อยนกจุมูกหลอด (Subfamily Procellariinae: *Shearwater and allies*)

มีขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ จะงอยปากยาว ส่วนปลายงอรั้งเป็นตะขอ รุจุมูกไม่ทะลุถึงกัน ปีกยาวแคบ ปลายปีกแหลม หางสั้นถึงยาวปานกลาง ขนตามลำตัวมักเป็นขนดาวน์ นิ้วที่เหยียดไปข้างหน้ามีพังผืดแบบตีนพืด นิ้วหลังสั้น เป็นนกที่หากินกลางทะเล อาหารได้แก่ สัตว์น้ำต่าง ๆ ทำรังบนพื้นดินหรือในโพรงดิน วางไข่ครอกละ ๑ ฟอง ปกติเปลือกไข่สีขาว บางฟองอาจมีจุดเล็ก ๆ สีน้ำตาลแกมแดง มักทำรังรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่โดยจะทำรังตามซอกหินหรือบริเวณหน้าผาหิน วางไข่ครอกละ ๑ ฟอง เปลือกไข่สีขาว ลูกนกแรกเกิดสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง มีขนดาวน์ขึ้นปกคลุมตัว ลืมตาได้แล้ว แต่ขายังไม่ค่อยแข็งแรงและยังออกจากรังไม่ได้ ต้องคอยให้พ่อแม่มาป้อนในรังโดยการกินเข้าไปแล้วจะสำรอกออกมาเป็นของเหลวให้ลูกกิน นกในวงศ์ย่อยนี้มีกระจายทั่วไปในมหาสมุทร ประเทศไทยพบ ๒ สกุล คือ สกุลนกจุมูกหลอดลาย (Genus *Calonectris*) และสกุลนกจุมูกหลอดหางสั้น (*Puffinus*)

๑๕.๒๐.๒ วงศ์ย่อยนกโต้คลื่น (Subfamily Hydrobatinae: *Storm-petrels*)

มีขนาดเล็ก จะงอยปากสั้นส่วนปลายเรียวไม่แข็งแรง ปลายจะงอยปากงอรั้งเป็นตะขอเล็กน้อย จุมูกเป็นหลอดเดี่ยวตั้งอยู่บนสันจะงอยปากบนโดยมีความยาวเกือบครึ่งหนึ่งของความยาวจะงอยปาก ขายาวเรียว นิ้วหลังสั้นมีลักษณะคล้ายเดือย นิ้วหน้ามีพังผืดนิ้วเป็นแบบตีนพืด ปีกยาวแคบ สามารถบินร่อนและทรงตัวอยู่เหนือผิวน้ำได้ เป็นนกที่หากินกลางทะเล อาหารได้แก่ ปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ มักทำรังตามโพรงดินหรือใต้โขดหิน วางไข่ครอกละ ๑ ฟอง เปลือกไข่สีขาว พ่อแม่จะเอาอาหารมาป้อนให้ลูกในรังโดยการกินเข้าไปแล้วค่อยสำรอกออกมาเป็นของเหลวให้ลูกกินเมื่อกลับถึงรัง ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกโต้คลื่น (*Oceanodroma*)

๑๖. อันดับนกเกาะคอน (Order Passeriformes)

อันดับนกเกาะคอนเป็นอันดับที่มีจำนวนชนิดนกมากที่สุด นกในอันดับนี้มีตั้งแต่ขนาดเล็กมากจนถึงขนาดใหญ่มาก (๗-๑๐๐ เซนติเมตร) จะงอยปาก ปีก ขา และลำตัว มีรูปร่างและลักษณะแตกต่างกัน การจัดเรียงนิ้วเท้าเป็นแบบนิ้วคีตต่าง และนิ้วทุกนิ้วจะอยู่ในระดับเดียวกัน มี

เอ็นพีเศษที่ขาสำหรับเกาะคอนหรือเกาะกิ่งไม้ ส่วนใหญ่จะมีการสร้างรังอย่างประณีต รูปร่างของรังมีทั้งที่เป็นแบบรูปถ้วย และรูปกระเปาะ นกในอันดับนี้มีกระจายพันธุ์ทั่วโลก ๓๙ วงศ์ ประเทศไทยพบ ๒๒ วงศ์ ได้แก่ วงศ์นกแก้วแล้ว (Pittidae) วงศ์นกพญาปากกว้าง (Eurylaimidae) วงศ์นกกระจ๋อยป่าโก่งกาง (Pardalotidae) วงศ์นกเขียวครามและนกเขียวก้านทอง (Irenidae) วงศ์นกอีเสือ (Laniidae) วงศ์อีกา (Corvidae) วงศ์นกมุดน้ำ (Ciclididae) วงศ์นกจับแมลง (Muscicapidae) วงศ์นกเอี้ยงและนกกิ่งโครง (Sturnidae) วงศ์นกไต่ไม้ (Sittidae) วงศ์นกเปลือกไม้ (Certhiidae) วงศ์นกติต (Paridae) วงศ์นกติตหัวแดง (Aegithalidae) วงศ์นกนางแอ่น (Hirundinidae) วงศ์นกปรอด (Picnonotidae: *Bulbuls*) วงศ์นกยอดข้าว (Cisticolidae) วงศ์นกแว่นตาขาว (Zosteropidae) วงศ์นกกระจ๋อย (Sylviidae) วงศ์นกจาบฝน (Alaudidae) วงศ์นกกินปลี (Nectariniidae) วงศ์นกกระจอก (Passeridae) และ วงศ์นกจาบปีกอ่อน (Fringillidae)

๑๖.๑ วงศ์นกแก้วแล้ว (Family Pittidae: *Pittas*)

มีขนาดเล็ก (๑๘-๒๕ เซนติเมตร) จะงอยปากสั้นแข็งแรง ขนบริเวณกระหม่อมหนาแน่น และแข็งเป็นลักษณะคล้ายหงอน แต่มักจะไม่ปรากฏให้เห็นยกเว้นช่วงที่ตกใจ ลำตัวอ้วนป้อม แข็งยาวและแข็งแรง มีขนปลายปีกสั้นนอกสุดยาวมาก เมื่อหุบปีกจะยาวเกือบจรดปลายปีก หางค่อนข้างสั้น ขนปกคลุมลำตัวมีสีสนสดใสสวยงาม เป็นนกที่เดินหากินบนพื้นดิน เมื่อมีศัตรูเข้าใกล้มักจะใช้วิธีหลบหลีกศัตรูด้วยการวิ่งหนี อาหารได้แก่ แมลง ตัวหนอน ไข่เดือนและสัตว์หน้าดินต่าง ๆ ทำรังบนพื้นดินหรือในพุ่มไม้โดยเฉพาะกอหวายและกอระกำ ทำรังโดยใช้กิ่งไม้ ใบไม้วางซ้อนกันทำตรงกลางให้เป็นแอ่งหรือทำรังเป็นรูปทรงกลมโดยใช้วัสดุอย่างเดียวกัน เปลือกไข่สีขาวอาจมีลายจุดสีต่าง ๆ วางไข่ครอก ๒-๕ ฟอง ทั้งสองเพศช่วยกันเลี้ยงดูลูกอ่อน ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์นี้มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกแก้วแล้ว (*Pitta*)

๑๖.๒ วงศ์นกพญาปากกว้าง (Family Eurylaimidae: *Typical broadbills*)

มีขนาดเล็ก (๑๖-๓๐ เซนติเมตร) จะงอยปากใหญ่และอ้าปากได้กว้างมาก หัวมีขนาดใหญ่ ลำตัวอ้วนสั้น หางสั้น สีสนสดใส หากินบนต้นไม้ในป่าค่อนข้างที่บึงแฉกโดยการบินโฉบจับด้วยจะงอยปากกลางอากาศใกล้กับบริเวณที่เกาะหรือจิกกินสัตว์ขนาดเล็กตามกิ่งไม้ บางครั้งก็กินผลไม้เป็นอาหารด้วย มักหากินและมีกิจกรรมในช่วงเช้าตรู่และใกล้ค่ำ ส่วนกลางวันจะพักผ่อนหรือหลบซ่อนตามพุ่มไม้ที่มีใบแน่นทึบ บางชนิดอยู่รวมกันเป็นฝูง ทำรังเป็นรูปกระเปาะโดยมีทางเข้าออกอยู่ทางด้านข้าง รังแขวนห้อยอยู่ตามกิ่งไม้โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณเหนือลำธาร ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๖ สกุล คือ สกุลนกพญาปากกว้างสีดำ (*Corydon*) สกุลนกพญาปากกว้างทองแดง (*Cymbirhynchus*) สกุล

นกพญาปากกว้างลาย (Eurylaimus) สกุลนกพญาปากกว้างอกสีเงิน (Serilophus) สกุลนกพญาปากกว้างหางยาว (Psarisomus) และสกุลนกเขี้ยวปากงุ่ม (Calyptomena)

๑๖.๓ วงศ์นกกระจ๊อยป่าโก่งกาง (Family Pardalotidae)

นกในวงศ์นี้มีขนาดเล็กมาก ลักษณะคล้ายนกกระจ๊อด นกวงศ์นี้แบ่งเป็น ๓ วงศ์ย่อยในประเทศไทยพบ ๑ วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อยนกกระจ๊อยป่าโก่งกาง (Acanthizinae)

๑๖.๓.๑ วงศ์ย่อยนกกระจ๊อยป่าโก่งกาง (Subfamily Acanthizinae) นกในวงศ์ย่อยนี้แบ่งออกเป็น ๒ เหล่า ประเทศไทยพบ ๑ เหล่า คือ เหล่านกกระจ๊อยป่าโก่งกาง (Acanthizini)

๑๖.๓.๑.๑ เหล่านกกระจ๊อยป่าโก่งกาง (Tribe Acanthizini: *Gerygone*) เป็นนกขนาดเล็กมาก ลักษณะคล้ายกับนกกระจ๊อด แต่กระโดดหากินตามพุ่มไม้ค่อนข้างเชื่องช้ากว่า หากินตามพุ่มไม้และต้นไม้ อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ ทำรังห้อยลงมาจากกิ่งไม้คล้ายกับรังของพวกนกกินปลี วางไข่ครอกละ ๒-๓ ฟอง เปลือกไข่อาจมีลายจุดสีแดงหรือสีน้ำตาล ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกกระจ๊อยป่าโก่งกาง (*Gerygone*) และพบเพียงชนิดเดียวคือ นกกระจ๊อยป่าโก่งกาง (*Golden-bellied Gerygone*; *Gerygone sulphurea*)

๑๖.๔ วงศ์นกเขี้ยวครามและนกเขี้ยวก้านตอง (Family Irenidae: *Fairy bluebirds and Leafbirds*)

มีขนาดเล็ก (๑๘-๒๕ เซนติเมตร) จะงอยปากเรียวยาวโค้ง รูจมูกเป็นรูปไข่ ขนบริเวณหน้าผากคลุมจมูกบางส่วน มีขนแข็งบริเวณมุมปาก หางสั้น ปีกยาว ปลายปีกมน แข็งสั้น ขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีเขียว อาศัยและหากินบนต้นไม้ เป็นนกที่กินทั้งผลไม้ น้ำหวาน ดอกไม้ แมง แมลงและตัวหนอนเป็นอาหาร มักพบหากินเป็นฝูง บางครั้งก็หากินร่วมกับนกชนิดอื่น มีนิสัยบินอยู่บนเรือนยอดของต้นไม้ ทำรังตามกิ่งไม้ รังเป็นแบบง่าย ๆ ใช้กิ่งไม้เล็ก ๆ วางซ้อนกันทำตรงกลางเป็นแอ่ง เปลือกไข่สีขาวหรือเขียว มีลายจุดสีต่าง ๆ วางไข่ครอกละ ๒-๔ ฟอง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์นี้มี ๒ สกุล คือ สกุลนกเขี้ยวคราม (*Irena*) และสกุลนกเขี้ยวก้านตอง (*Chloropsis*)

๑๖.๕ วงศ์นกอีเสือ (Family Laniidae: *Shrikes*)

มีขนาดเล็ก (๑๘-๒๕ เซนติเมตร) ปลายจะงอยปากงอรั้งแต่ไม่ถึงกับเป็นปากขอ ส่วนปลายจะงอยปากเป็นรอยบาก (Notch) มีขนแข็งบริเวณมุมปากยาวและบางส่วนคลุมจมูก ตัวโต ปีกสั้น ปลายปีกมน แข็งสั้น นิ้วนอกและนิ้วกลางบริเวณโคนติดนิ้วกันเล็กน้อย นิ้วในเป็นอิสระ นกในวงศ์นี้กินแมลงและสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็กเป็นอาหารด้วยการโฉบจับตามพื้นดิน

มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว มักพบตามที่โล่ง ทำรังเป็นรูปถ้วยตามพุ่มไม้หรือตามต้นไม้ขนาดเล็ก เปลือกไข่มีสีสันท่างกันหลายสีและมักมีลายจุดสีต่าง ๆ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกอีเสือ (*Lanius*)

๑๖.๖ วงศ์อีกา (Family Corvidae)

นกในวงศ์นี้มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดกลาง (๑๕-๕๕ เซนติเมตร) รูปร่างลักษณะของนกแต่ละชนิดในวงศ์นี้จะแตกต่างกันมากจนไม่น่าจะจัดอยู่ในวงศ์เดียวกันได้ โดยเฉพาะเมื่อดูจากอุปนิสัย ลักษณะทางกายวิภาค และลักษณะทางสัณฐานวิทยา มีทั้งที่หากินบนพื้นดินและบนต้นไม้ อาหารได้แก่ ผลไม้ น้ำหวานดอกไม้ แมลง ตัวหนอนและสัตว์ขนาดเล็ก นกในวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๗ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบ ๖ วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อยนกคอสามสี (*Cinclosomatinae*) วงศ์ย่อยนกโก่งกางหัวโต (*Pachycephalinae*) วงศ์ย่อยอีกา (*Corvinae*) วงศ์ย่อยนกแซงแซว (*Dicrurinae*) วงศ์ย่อยนกขมิ้นน้อย (*Aegithininae*) และวงศ์ย่อยนกจับแมลงออกแดงและนกเงี้ยวตง (*Malaconotinae*)

๑๖.๖.๑ วงศ์ย่อยนกคอสามสี (Subfamily Cinclosomatinae: *Rail-babblers and allies*) มีขนาดเล็ก (๒๙-๓๐ เซนติเมตร) ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกับพวกนกอีแอ่นตั้งแต่จะงอยปากแหลมตรงค่อนข้างยาว ขาวแวววาว แข็งแรง คอยาว หางยาว อาศัยในป่าดิบระดับต่ำ หากินตามพื้นดินในป่า อาหารได้แก่ แมลง ไม้เห็ดและตัวด้วงต่าง ๆ เมื่อตกใจมักจะกระโดดขึ้น ๆ ลง ๆ ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกคอสามสี (*Eupetes*)

๑๖.๖.๒ วงศ์ย่อยนกโก่งกางหัวโต (Subfamily Pachycephalinae)

นกในวงศ์ย่อยนี้มีขนาดเล็ก (๑๗-๒๕ เซนติเมตร) รูปร่างค่อนข้างป้อม หัวมนหรือมีขนาดใหญ่ จะงอยปากแข็งแรง กินแมลงเป็นอาหารโดยการจิกกินตามกิ่งก้านและใบไม้ นกในวงศ์ย่อยนี้แบ่งออกเป็น ๔ เหล่า ประเทศไทยพบ ๑ เหล่า คือ เหล่านกโก่งกางหัวโต (*Pachycephalini*)

๑๖.๖.๒.๑ เหล่านกโก่งกางหัวโต (Tribe Pachycephalini: *Whistlers and allies*) มีขนาดเล็ก รูปร่างค่อนข้างป้อม หัวมนหรือมีขนาดใหญ่ จะงอยปากแข็งแรง กินแมลงเป็นอาหารโดยการจิกกินตามกิ่งก้านและใบไม้ มักพบอยู่โดดเดี่ยวหรือเป็นคู่ ร้องเสียงดังและไพเราะ ตัวผู้และตัวเมียมักร้องสลับกัน ทำรังเป็นรูปถ้วยตามกิ่งไม้หรือพุ่มไม้ เปลือกไข่สีขาวหรือสีน้ำตาล มีลายจุดสีต่าง ๆ วางไข่ครอกละ ๒-๔ ฟอง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกโก่งกางหัวโต (*Pachycephala*)

๑๖.๖.๓ วงศ์ย่อยอีกา (Subfamily Corvinae) นกในวงศ์ย่อยนี้มีขนาดเล็กมาก จนถึงขนาดกลาง (๑๕-๕๕ เซนติเมตร) นกในวงศ์ย่อยนี้มีรูปร่างลักษณะแตกต่างกัน แบ่ง ออกเป็น ๔ เหล่า ประเทศไทยพบ ๓ เหล่า คือ เหล่าอีกา (Corvini) เหล่านกแอ่นพง (Artamini) และเหล่านกขมิ้น (Oriolini)

๑๖.๖.๓.๑ เหล่าอีกา (Tribe Corvini: Jays, Magpies, Treepies, Crows, etc.) มีจะงอยปากยาวปานกลาง อ้วนและแบนข้าง หลายชนิดมีหางยาวและขนหางยาว ลดสั้นกันเป็นหางบัง อุปนิสัยของแต่ละชนิดแตกต่างกัน บางชนิดค่อนข้างก้าวร้าวและมักส่ง เสียงดัง บางชนิดสงบเงียบและมักหลบซ่อนตัว ส่วนใหญ่จะอยู่รวมกันเป็นฝูง ทั้งสองเพศมี ลักษณะและสีขนเหมือนกัน อาหารได้แก่ แมลง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก สัตว์เลื้อยคลาน ขนาดเล็ก และผลไม้ ทำรังแบบง่าย ๆ ตามกิ่งไม้ หลายชนิดมักถูกนกปรอดชอบมาวางไข่ในรัง เสมอ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่ แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑๐ สกุล คือ สกุลนกกาหน้อยหงอนยาว (Platylophus) สกุลนกกาหน้อยแถบปีกขาว (Platysmurus) สกุลนกปีก กลายสีก๊อต (Garrulus) สกุลนกขุนแผน (Urocissa) สกุลนกสาธิตาเขียว (Cissa) สกุลนกกะลิง เขียว (Dendrocitta) สกุลนกกาแวน (Crypsirina) สกุลนกกาแวนหางหนาม (Temnurus) สกุล นกสาธิตาปากดำ (Pica) และสกุลอีกา (Corvus)

๑๖.๖.๓.๒ เหล่านกแอ่นพง (Tribe Artamini: Woodswallows and allies) มีขนาดเล็ก (๑๘-๒๕ เซนติเมตร) จะงอยปากหนาโคนใหญ่ปลายแหลมเป็นรูปกรวย ลำตัวอ้วนป้อม ปีกสั้นปลายปีกแหลม สามารถบินร่อนได้ดี ในขณะที่บินหรือร่อนอาจเห็นปีกเป็น รูปสามเหลี่ยมหรือรูปกรวย หางสั้น ปลายหางตัด กินแมลงเป็นอาหารโดยการโฉบด้วยจะงอย ปากกลางอากาศ ขณะเกาะพักมักจะมาเกาะในรวมอยู่ที่เดียวกัน ทำรังเป็นรูปถ้วยตามกิ่งไม้ เสาไฟฟ้า หรือสิ่งปลูกสร้าง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทย พบ ๑ สกุล คือ สกุลนกแอ่นพง (Atramus)

๑๖.๖.๓.๓ เหล่านกขมิ้น (Tribe Oriolini: Orioles, Cuckooshrikes, Minivets, etc.) มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๕-๓๐ เซนติเมตร) จะงอยปากแข็งแรงส่วน ปลายอาจจุ่มเป็นปากขอ ปีกยาวปานกลางถึงยาว ปลายปีกแหลม หางยาวปานกลางบางชนิด เป็นหางบัง ขาค่อนข้างสั้น ลำตัวอาจเป็นสีเทา ดำ ขาว หรือสีส้มฉูดฉาด เช่น สีแดงหรือสีเหลือง อาหารส่วนใหญ่ได้แก่ แมลง หาอาหารโดยการโฉบจับด้วยจะงอยปากกลางอากาศหรือจิกกิน ตามกิ่งไม้ บางชนิดกินผลไม้และน้ำหวานดอกไม้ ทำรังเป็นรูปถ้วยตามง่ามไม้ ลูกนกแรกเกิด ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๕ สกุล แต่ละสกุลมีลักษณะและอุปนิสัย

แตกต่างกัน ได้แก่ สกุลนกขมิ้น (Oriolus) มีลำตัวป้อม จะงอยปากหนา ขนปกคลุมลำตัวมีสีส้มสดใส ส่วนใหญ่เป็นสีเหลืองและสีดำ อาหารได้แก่ แมลงและผลไม้สุก สกุลนกขี้เถ้าและนกเงี้ยวบั้ง (Coracina) สกุลนกเขนน้อยคิ้วขาว (Lalage) และสกุลนกเขนน้อย (Hemipus) ขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่จะเป็นสีเทาหรือดำ และมีแถบสีขาว ขนหางยาวปลายมน อาหารได้แก่ แมลง โดยมักจะบินโฉบจับแมลงตามเรือนยอดไม้และบางครั้งอาจพบลงมาหากินในที่โล่งบ้าง และสกุลนกพญาไฟ (Pericrocotus) มีรูปร่างเพรียว หางยาว หลายชนิดมีสีฉูดฉาด โดยนกตัวผู้จะมีสีแดง ส่วนตัวเมียจะมีสีเหลือง มักพบหากินรวมกันเป็นฝูง อาหารได้แก่ แมลง โดยการบินโฉบจับแมลงตามเรือนยอดของต้นไม้

๑๖.๖.๔ วงศ์ย่อยนกแซงแซว (Subfamily Dicurinae) นกในวงศ์ย่อยนี้มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก-กลาง (๑๓-๓๒ เซนติเมตร) นกในวงศ์ย่อยนี้มีรูปร่างลักษณะแตกต่างกันมาก ส่วนใหญ่จะเป็นนกที่กินแมลงเป็นอาหาร บางชนิดกินน้ำหวานดอกไม้ ทำรังเป็นรูปถ้วย นกในวงศ์ย่อยนี้แบ่งออกเป็น ๓ เหล่า ประเทศไทยพบทั้ง ๓ เหล่า ได้แก่ เหล่านกอีแพรด (Rhipidurini) เหล่านกแซงแซว (Dicurini) และเหล่านกจับแมลงจุกดำและนกแซวสวรรค์ (Monachini)

๑๖.๖.๔.๑ เหล่านกอีแพรด (Tribe Rhipidurini: Fantails) เป็นนกที่มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๓-๑๙ เซนติเมตร) จะงอยปากใหญ่แบน โคนปากกว้างปลายแหลมทำให้มองเห็นเป็นรูปสามเหลี่ยม มีขนแข็งบริเวณมุมปากยาวและมีจำนวนมาก ขาสั้น ปีกสั้นปลายปีกมน หางเป็นหางบั้งและหางแพน มีนิสัยชอบกระดกหางและแผ่ขนหางมีลักษณะคล้ายพัด มักพบอาศัยและหากินตามพุ่มไม้พื้นล่างของป่าและระดับกลางเรือนยอดของต้นไม้ มักพบหากินร่วมกับนกชนิดอื่น อาหารได้แก่พวกแมลงต่าง ๆ โดยการบินโฉบจับด้วยจะงอยปากกลางอากาศ ทำรังเป็นรูปถ้วยตามง่ามหรือโพรงไม้ธรรมชาติ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ลูกนกวัยอ่อนไม่มีลายจุดและมักแต้มด้วยสีน้ำตาลแดง นกในเหล่านี้นี้มี ๑ สกุล คือ สกุลนกอีแพรด (Rhipidura)

๑๖.๖.๔.๒ เหล่านกแซงแซว (Tribe Dicurini: Drongos) เป็นนกที่มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก-กลาง (๑๕-๓๑ เซนติเมตร) จะงอยปากอ้วนและโค้งเล็กน้อย ขนบนลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีดำหรือเทาเหลืองมัน หางยาวและมักเว้าตื้นหรือเว้าลึก ขาสั้น มักพบอยู่โดดเดี่ยวหรือเป็นคู่แต่บางครั้งอาจพบเป็นฝูงเล็ก ๆ เป็นนกที่มีนิสัยป้องกันอาณาเขตอย่างแข็งขัน กินแมลงเป็นอาหารด้วยการโฉบจับแมลงด้วยจะงอยปากกลางอากาศ หรือจิกกินตามใบไม้หรือกิ่งไม้ บางชนิดกินน้ำหวานดอกไม้ ทำรังเป็นรูปถ้วยตามง่ามของกิ่งไม้ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกแซงแซว (Dicurus)

๑๖.๖.๔.๓ เหล่านกจับแมลงจุกดำและนกแซวสวรรค์ (Tribe Monachini: Monarchs, Paradise-flycatchers, etc.) มีขนาดเล็ก (๑๗-๒๑ เซนติเมตร) ลักษณะทั่วไปคล้ายกับพวกนกจับแมลงขนาดใหญ่ โคนจะงอยปากแบนกว้าง ปลายแหลมทำให้มองเห็นเป็นรูปสามเหลี่ยม ลำตัวมีสีส้มสดใส กินแมลงเป็นอาหารด้วยการโฉบจับแมลงด้วยจะงอยปากกลางอากาศหรือจิกกินตามใบไม้หรือกิ่งไม้ ทำรังเป็นรูปถ้วยตามกิ่งของพุ่มไม้หรือต้นไม้ขนาดกลาง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในเหล่านี้นี้มี ๒ สกุล ประเทศไทยพบทั้ง ๒ สกุล คือ สกุลนกจับแมลงจุกดำ (*Hypothymis*) และสกุลนกแซวสวรรค์ (*Terpsiphone*)

๑๖.๖.๕ วงศ์ย่อยนกขมิ้นน้อย (Subfamily Aegithinae: Ioras) มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๔-๑๗ เซนติเมตร) จะงอยปากหนาสั้นปลายแหลม บริเวณปลายจะงอยปากเป็นรอยบาก ปีกสั้น ปลายปีกมน หางสั้น ปลายหางตัด ขนคลุมตะโพกอ่อนนุ่มและหนาแน่น ทุกชนิดมีสีเหลืองและเขียว ผลัดขนปีละ ๒ ครั้ง อาหารได้แก่ แมลงและตัวหนอน หากินโดยการจิกกินตามใบไม้ บางครั้งก็กินน้ำหวานดอกไม้ด้วย มักพบอยู่โดดเดี่ยวหรือเป็นคู่ ทำรังเป็นรูปถ้วยขึ้น ๆ ตามกิ่งไม้และง่ามไม้ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์ย่อยนี้มี ๑ สกุล คือ สกุลนกขมิ้นน้อย (*Aegithina*)

๑๖.๖.๖ วงศ์ย่อยนกจับแมลงอกแดงและนกเจี๊ยวดง (Subfamily Malaconotinae) นกในวงศ์ย่อยนี้มีขนาดเล็ก (๑๘-๓๐ เซนติเมตร) จะงอยปากแบนข้างเล็กน้อย ปลายแหลม เป็นนกที่กินแมลงเป็นอาหาร ทำรังเป็นรูปถ้วยตามกิ่งไม้ นกวงศ์ย่อยนี้แบ่งออกเป็น ๒ เหล่า ประเทศไทยพบ ๑ เหล่า คือ เหล่านกจับแมลงอกแดงและนกเจี๊ยวดง (*Malaconotini*)

๑๖.๖.๖.๑ เหล่านกจับแมลงอกแดงและนกเจี๊ยวดง (Tribe Malaconotini: *Philentomas*, *Woodshrikes* and allies) มีขนาดเล็กถึงปานกลาง จะงอยปากหนาปลายแหลม ลำตัวหนา ทั้งสองเพศมีลักษณะและสีขนแตกต่างกันเล็กน้อยหรืออาจเหมือนกัน กินแมลงและตัวหนอนเป็นอาหารทั้งโดยการโฉบจับด้วยจะงอยปากกลางอากาศและจิกกินตามใบและกิ่งไม้ ทำรังเป็นรูปถ้วยตามกิ่งไม้ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๒ สกุล ซึ่ง ๒ สกุลนี้มีลักษณะและอุปนิสัยแตกต่างกันได้แก่ สกุลนกจับแมลงอกแดง (*Philentoma*) นกตัวผู้และตัวเมียมีสีขนแตกต่างกัน มักหลบซ่อนตัวอยู่ตามพุ่มไม้ที่รกทึบในป่าดิบ มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยว และสกุลนกเจี๊ยวดง (*Tephrodornis*) ทั้งสองเพศมีสีขนเหมือนกัน ขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีเทา-ขาว มีนิสัยชอบหากินรวมกันเป็นฝูงเล็ก ๆ

๑๖.๗ วงศ์นกมุดน้ำ (Family Cichlidae: *Dippers*)

มีขนาดเล็ก (๒๒-๒๕ เซนติเมตร) ขนคลุมร่างกายหนาแน่นมากโดยมีขนดาวน์รองพื้น จะงอยปากตรง เรียวและปลายแหลม ไม่มีขนแข็งที่มุมปาก รูจมูกคลุมด้วยฝ่าจมูกและมีขนคลุม ปีกสั้น ปลายปีกแหลมโค้ง ขนกลางปีกสั้น หางสั้น ปลายหางตัด มักกระดกหาง ขนคลุมขนโคน หางด้านบนยาวมากจนเกือบถึงปลายขนหาง เล็บของนิ้วกลางด้านในเป็นซี่หรี อาศัยและหากิน ตามลำธารและลำห้วยในป่าที่มีน้ำสะอาดและเจียบสงบโดยการดำลงไปจับแมลงใต้น้ำ อาหาร ได้แก่ แมลงในน้ำชนิดต่างๆ และสัตว์น้ำขนาดเล็ก ทำรังตามชายฝั่งลำธาร เป็นรังแบบทรงกลม หรือแบบถ้วยในซอกหินเปลือกไข่สีขาว ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์นี้มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกมุดน้ำ (*Cinclus*)

๑๖.๘ วงศ์นกจับแมลง (Family Muscicapidae)

นกวงศ์ย่อยนี้มีขนาดเล็กมากถึงขนาดเล็ก (๑๒-๓๐ เซนติเมตร) รูปร่างภายนอก แตกต่างกันมาก ส่วนใหญ่จะกินแมลงเป็นอาหาร มีหลายชนิดกินผลไม้และน้ำหวานดอกไม้ด้วย ทำรังเป็นรูปถ้วย นกวงศ์ย่อยนี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบทั้ง ๒ วงศ์ย่อย ได้แก่ วงศ์ย่อยนกเดินดง (*Turdinae*) และวงศ์ย่อยนกจับแมลง (*Muscicapinae*)

๑๖.๘.๑ วงศ์ย่อยนกเดินดง (Subfamily *Turdinae*: *Thrushes and*

Shortwings) มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๓-๓๐ เซนติเมตร) ขอบปลายจะงอยปากเป็น รอยบากเล็กน้อย รูจมูกเป็นรูปไข่และมักไม่มีขนปกคลุม มุมปากมีขนแข็ง หางสั้นกว่าปีกแต่บาง ชนิดยาวเท่ากัน แข็งยาวและแข็งแรง นิ้วในเป็นอิสระ นิ้วนอกและนิ้วกลางเชื่อมติดกันเล็กน้อย ที่บริเวณโคนนิ้ว อาหารได้แก่ แมลง สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก สัตว์เลื้อยคลาน และ ผลไม้ บางชนิดลงมาหาอาหารตามพื้นดิน ทำรังเป็นรูปถ้วย โดยใช้กิ่งไม้ ใบไม้และใบหญ้าเป็น วัสดุ ส่วนใหญ่จะทำรังตามง่ามไม้ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุม ตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๕ สกุล คือ สกุลนกกระเบื้อง (*Monticola*) สกุลนกเอี้ยงถ้ำ (*Myophonus*) สกุลนกเดิน ดง (*Zoothera*) สกุลนกเดินดงดำ (*Turdus*) และสกุลนกปีกสั้น (*Brachypteryx*)

๑๖.๘.๒ วงศ์ย่อยนกจับแมลง (Subfamily *Muscicapinae*) นกในวงศ์ย่อยนี้มี

ขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๒-๓๐ เซนติเมตร) จะงอยปากค่อนข้างแบนและกว้าง ปลาย แหลมเป็นรูปสามเหลี่ยม มีขนแข็งที่มุมปากชัดเจน อาหารได้แก่ แมลง บางชนิดกินน้ำหวาน ดอกไม้ด้วย แบ่งออกเป็น ๒ เหล่า ประเทศไทยพบทั้ง ๒ เหล่า คือ เหล่านกจับแมลงหรือนกจับ แมลงโลกเก่า (*Muscicapini*) และเหล่านกยอดหญ้า (*Saxicolini*)

๑๖.๘.๒.๑ เหล่านกจับแมลงหรือนกจับแมลงโลกเก่า (Tribe

Muscicapini: *Old World Flycatchers*) มีขนาดเล็ก โคนจะงอยปากแบนปลายแหลม มีขนแข็งที่

มูมปากเพื่อช่วยในการจับแมลง หากินโดยการบินโฉบจับแมลงกลางอากาศใกล้ที่เกาะ แต่มีหลายชนิดมักหลบซ่อนอยู่ภายในเรือนยอดโดยเฉพาะไม้พุ่มและไม้พื้นล่าง ตัวผู้มักมีสีสดใสไสมากกว่าตัวเมีย โดยมักจะเป็นสีฟ้าหรือสีส้ม บางชนิดตัวผู้และตัวเมียมีสีออกสีน้ำตาลเหมือนกันหลายชนิดมีลักษณะคล้ายกันมากจนไม่สามารถจำแนกได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่ในธรรมชาติ ตัวไม้เต็มวัยปกติมีลายจุดหรือลายเกล็ดซึ่งแตกต่างจากตัวเต็มวัยชัดเจน แต่ในตัวไม้เต็มวัยตัวด้วยกันแล้วจำแนกค่อนข้างยาก เนื่องจากมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก ทำรังเป็นรูปถ้วยบนง่ามกิ่งไม้หรือในโพรงธรรมชาติ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๙ สกุล คือ สกุลนกจับแมลงป่า (Rhinomyias) สกุลนกจับแมลง (Muscicapa) สกุลนกจับแมลงแท้ (Ficedula) สกุลนกจับแมลงสีฟ้าท้องขาว (Cyanoptila) สกุลนกจับแมลงสีฟ้า (Eumyias) สกุลนกนิลตวา (Niltava) สกุลนกจับแมลงสีน้ำเงิน (Cyornis) สกุลนกจับแมลงสีฟ้าจิว (Muscicapella) และสกุลนกจับแมลงหัวเทา (Culicicapa)

๑๖.๘.๒.๒ เหล่านกยอดหญ้า (Tribe Saxicolini: Chats and allies)

มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๓-๓๐ เซนติเมตร) จะงอยปากมีรูปร่างแตกต่างกันตั้งแต่จะงอยปากเล็กเรียวยาวจนถึงอวบอ้วนและแบนข้างเล็กน้อย ปีกค่อนข้างยาว ปลายปีกแหลม หางอาจสั้นจนถึงยาวมาก ปลายหางตัดแผ่เป็นหางพลั่ว หางแพนหรือเว้าลึก แข็งยาวแข็งแรง บางชนิดอาศัยและหากินตามป่าดิบที่รกทึบ บางชนิดหากินตามทุ่งโล่ง บางชนิดอาศัยและหากินตามลำธารหรือใกล้แหล่งน้ำ อาหารได้แก่ แมลง สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก หาอาหารโดยการบินโฉบจับด้วยจะงอยปากกลางอากาศหรือจิกกินตามกิ่งไม้ ยอดหญ้าหรือบนพื้นดิน บางชนิดกินผลไม้และน้ำหวานดอกไม้ไม่เป็นอาหารด้วย มีนิสัยชอบอยู่โดดเดี่ยวและป้องกันอาณาเขตอย่างแข็งขัน ทำรังเป็นรูปถ้วยตามพุ่มไม้หรือต้นไม้ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑๕ สกุล แต่ละสกุลมีอุปนิสัยที่แตกต่างกัน ดังนี้ สกุลนกเขนน้อยพันธุ์ญี่ปุ่น (Erithacus) สกุลนกคอกทับทิม (Luscinia) สกุลนกเขนน้อยสีทอง (Tarsiger) สกุลนกแก้งเขน (Copsychus) สกุลนกแก้งเขนหางแดง (Trichixos) สกุลนกเขนสีฟ้าหางขาว (Myiomela) และสกุลนกเขนน้ำเงิน (Cinclidium) มีขนาดเล็ก มีนิสัยชอบหากินตามพุ่มไม้และบนพื้นดิน สกุลนกเขนท้องแดง (Phoenicurus) สกุลนกเขนหัวขาวท้ายแดง (Chaimarrornis) และสกุลนกเขนเทาหางแดง (Rhyacornis) ลำตัวมีขนาดเล็ก หากินตามแหล่งน้ำที่เงียบสงบ สกุลนกเขนแปลง (Hodgsonius) มีลำตัวขนาดเล็ก หากินตามพุ่มไม้และดงหญ้าที่รกทึบ สกุลนกแก้งเขนน้ำ (Enicurus) ขนปกคลุมลำตัวเป็นสีดำสลับขาว ขนหางยาวเป็นหางแฉก มักอาศัยและหากินตามแหล่งน้ำและลำธารในป่าที่เงียบสงบ สกุลนกยอดหญ้า (Saxicola) และสกุลนกเขนทะเลทราย (Oenanthe) ลำตัวขนาดเล็ก เวลาเกาะกิ่งไม้ลำตัวจะตั้งตรง มักพบอาศัยและหากินในพื้นที่โล่ง พื้นที่เกษตรกรรมและทุ่งหญ้า และสกุลนกปีกแพร (Cochoa) ลำตัวขนาดกลาง

จะงอยปากใหญ่หนา มีนิสัยขี้อายมักนั่งนิ่งและเงียบอยู่ในพุ่มไม้ หาอาหารทั้งบนเรือนยอดไม้ และตามพื้นดิน

๑๖.๙ วงศ์นกเอี้ยงและนกกิ้งโครง (Family Sturnidae)

นกวงศ์นี้มีขนาดเล็ก (๑๙-๓๐ เซนติเมตร) จะงอยปากตรงค่อนข้างเล็ก ปลายแหลม แข็งอ้วนปกคลุมด้วยเกล็ดแบบเกล็ดซ้อน บริเวณโคนนิ้วเป็นอิสระ อาหารได้แก่ แมลง ผลไม้ รัชฎีพืช และน้ำหวานดอกไม้ นกวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ เหล่า ประเทศไทยพบ ๑ เหล่า ได้แก่ เหล่านกเอี้ยงและนกกิ้งโครง (Sturnini)

๑๖.๙.๑ เหล่านกเอี้ยงและนกกิ้งโครง (Tribe Sturnini: *Starlings and Mynas*) มีขนาดเล็ก จะงอยปากตรงปลายแหลมและแข็งแรง รูจมูกไม่มีสิ่งปกคลุม ปลายปีกแหลม แข็งอ้วนสั้น บางชนิดอาศัยอยู่ในป่า แต่บางชนิดอาศัยอยู่ในชุมชนและในเมือง อาหารได้แก่ แมลง น้ำหวานดอกไม้ ผลไม้และเมล็ดธัญพืชต่าง ๆ หากินบนพื้นดินและบนต้นไม้ มักอาศัยอยู่เป็นกลุ่มใหญ่และมักมีการป้องกันอาณาเขตโดยเฉพาะที่เกาะนอน ทำรังตามกิ่งไม้ รังเป็นแบบง่าย ๆ หลายชนิดทำรังตามโพรงไม้ที่เกิดตามธรรมชาติหรือโพรงเก่าของสัตว์อื่นโดยไม่เจาะโพรงเอง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตา และขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๖ สกุล คือ สกุลนกเอี้ยงดำปากสีใต้ (Aplonis) สกุลนกกิ้งโครงปีกปลายจุด (Saroglossa) สกุลนกกิ้งโครง (Sturnus) สกุลนกเอี้ยง (Acridotheres) สกุลนกเอี้ยงหัวสีทอง (Ampeliceps) และสกุลนกขุนทอง (Gracula)

๑๖.๑๐ วงศ์นกไต่ไม้ (Family Sittidae)

นกวงศ์นี้มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๒-๒๐ เซนติเมตร) จะงอยปากเรียว ตรง ปลายแหลม มีขนแข็งมุมปากสั้น แข็งสั้น นิ้วหลังยาวกว่านิ้วข้าง นิ้วในสั้นมาก เป็นนกที่สามารถเกาะกิ่งไม้และลำต้นได้ทุกแนว กินแมลงและตัวหนอนเป็นอาหาร นกวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบ ๑ วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อยนกไต่ไม้ (Sittinae)

๑๖.๑๐.๑ วงศ์ย่อยนกไต่ไม้ (Subfamily Sittinae: *Nuthatches*) มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก จะงอยปากเรียวยาวและรูจมูกบางส่วนคลุมด้วยพุ่มขน ขนแข็งมุมปากสั้น หางสั้นกว่าปีก แข็งสั้น นิ้วหลังยาวกว่านิ้วข้าง (นิ้วที่ ๔) นิ้วในสั้นมากและสั้นที่สุด เป็นนกที่สามารถเกาะกิ่งไม้และลำต้นได้ทุกแนวเช่นเดียวกับนกหัวขวาน แต่มักจะพบไต่ไม้เอาหัวลงในแนวตั้งมากกว่า ลักษณะการไต่ต้นไม้จะไม่ใช่ขนหางช่วยในการไต่เลย อาหารได้แก่ แมลงและตัวหนอน โดยจิกกินตามกิ่งและลำต้นของต้นไม้ บางชนิดกินผลไม้ ทำรังตามโพรงต้นไม้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้ยืนต้นตายหรือไม้ผุ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์ย่อยนี้มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกไต่ไม้ (Sitta)

๑๖.๑๑ วงศ์นกเปลือกไม้ (Family Certhiidae)

นกวงศ์นี้มีขนาดเล็ก (๑๖-๒๐ เซนติเมตร) จะงอยปากยาวและเรียวมาก นิ้วหลังยาวกว่า นิ้วข้าง เล็บยาวและโค้งใช้สำหรับการเกาะและไต่ไปตามเปลือกของลำต้นและกิ่งไม้ นกวงศ์นี้ แบ่งออกเป็น ๓ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบเพียง ๑ วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อยนกเปลือกไม้ (Certhiinae)

๑๖.๑๑.๑ วงศ์ย่อยนกเปลือกไม้ (Subfamily Certhiinae) นกในวงศ์ย่อยนี้ แบ่งออกเป็น ๒ เหล่า ประเทศไทยพบ ๑ เหล่า คือ เหล่านกเปลือกไม้ (Certhiini)

๑๖.๑๑.๑.๑ เหล่านกเปลือกไม้ (Tribe Certhiini: *Treecreepers*) มีขนาดเล็ก จะงอยปากยาวและเรียวมาก รูจมูกเปิดออกสู่ภายนอกโดยไม่มีสิ่งปกคลุม ปลายปีกมน นิ้วหลังยาวกว่านิ้วข้าง (นิ้วที่ ๔) นิ้วในสั้นที่สุด เล็บยาวและโค้งดัดแปลงไปสำหรับเกาะ เปลือกไม้และลำต้นของต้นไม้ ขนหางแข็ง ปลายแหลมเป็นหางแบบหางเข็ม ใช้ในการค้ำยัน ตัวเองในขณะที่ไต่ไปตามต้นไม้ ขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่จะเป็นสีน้ำตาลซึ่งจะกลมกลืนกับ เปลือกไม้มาก อาหารได้แก่ แมลงและตัวหนอนต่าง ๆ หาอาหารโดยการจิกกินตามกิ่งและลำต้น ของต้นไม้ ทำรังตามโพรงไม้ที่เกิดตามธรรมชาติหรือโพรงเก่าของสัตว์อื่น ลูกนกแรกเกิด ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในเหล่านี้นี้มีเพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกเปลือกไม้ (Certhia)

๑๖.๑๒ วงศ์นกติต (Family Paridae)

นกในวงศ์นี้มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๐-๒๐ เซนติเมตร) จะงอยปากสั้น ปลายแหลมเป็นรูปกรวย ทำรังตามโพรงไม้ที่เกิดตามธรรมชาติ นกวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบทั้ง ๒ วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อยนกติตหน้าแดง (Remizinae) และวงศ์ย่อยนกติต (Parinae)

๑๖.๑๒.๑ วงศ์ย่อยนกติตหน้าแดง (Subfamily Remizinae: *Penduline Tits*) มีขนาดเล็กมาก (๑๐-๑๒ เซนติเมตร) จะงอยปากสั้นและตรงส่วนปลายแหลมมาก ปีกและหาง สั้น อาหารได้แก่ แมลงและผลไม้ต่าง ๆ มักพบหากินรวมกันเป็นฝูง ทำรังเป็นรูปกระเปาะแขวน ห้อยอยู่บนกิ่งไม้ เปลือกไข่สีขาวและอาจมีลายจุดประสีน้ำตาลแดง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยัง ต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกติตหน้าแดง (Genus *Cephalopyrus*)

๑๖.๑๒.๒ วงศ์ย่อยนกติต (Subfamily Parinae: *Typical Tits*) มีขนาดเล็ก มากจนถึงขนาดเล็ก (๑๐-๒๐ เซนติเมตร) บริเวณหัวอาจมีหงอนขนหรือไม่มี โคนจะงอยปาก ใหญ่ปลายแหลมและแข็งแรง สันจะงอยปากบนตรงส่วนสันจะงอยปากล่างเว้าหรือตรง รูจมูก

กลุ่มตัวขน อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ และผลไม้ขนาดเล็ก มักพบหากินรวมกันเป็นฝูง บางครั้งอาจจะหากินรวมฝูงกับนกชนิดอื่น มีนิสัยชอบส่งเสียงดัง ทำรังเป็นรูปถ้วยในโพรงไม้ธรรมชาติหรือตามซอกหิน วางไข่ครอกละ ๓-๗ ฟอง เปลือกไข่สีขาวอาจมีลายจุดสีน้ำตาลแดง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ วงศ์ย่อยนี้มี ๓ สกุล ประเทศไทยพบทั้ง ๓ สกุลคือ สกุลนกติตธรรมดา (*Parus*) สกุลนกติตสุลต่าน (*Melanochlora*) และสกุลนกติตคิ้วเหลือง (*Sylviparus*)

๑๖.๑๓ วงศ์นกติตหัวแดง (Family Aegithalidae: *Long-tailed Tits*)

มีขนาดเล็กมาก (๑๐-๑๕ เซนติเมตร) จะงอยปากอ้วนและสั้นมาก สันจะงอยปากบนโค้ง รุกมุกคลุมด้วยขนเล็ก ๆ ขนคลุมร่างกายอ่อนนุ่มมาก เป็นนกที่มีความกระตือรือร้นมากและมักหากินรวมกันเป็นฝูง กินแมลงเป็นอาหารด้วยการจิกกินตามกิ่งไม้และพุ่มไม้ ทำรังตามกิ่งไม้เป็นรังรูปถ้วยหรือรูปตะกร้า เปลือกไข่สีขาวหรือสีชมพูมีลายเล็กน้อย ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์นี้กระจายพันธุ์ในเอเชีย ยุโรปและอเมริกา ประเทศไทยพบ ๑ สกุลคือ สกุลนกติตหัวแดง (*Aegithalos*)

๑๖.๑๔ วงศ์นกนางแอ่น (Family Hirundinidae)

มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๐-๑๘ เซนติเมตร) จะงอยปากสั้น แบน ปลายแหลม เป็นรูปสามเหลี่ยม อ้าปากสุดได้กว้าง กินแมลงเป็นอาหารโดยการบินโฉบจับกลางอากาศ ปีกยาวแคบ ปลายแหลม ลำตัวค่อนข้างเพรียว ทำรังโดยใช้ดินโคลนเป็นวัสดุ นกในวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบทั้ง ๒ วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อยนกนางแอ่นเทียม (*Pseudochelidoninae*) และวงศ์ย่อยนกนางแอ่น (*Hirundininae*)

๑๖.๑๔.๑ วงศ์ย่อยนกนางแอ่นเทียม (Subfamily *Pseudochelidoninae*: *River Martins*) มีลักษณะแตกต่างจากวงศ์ย่อยนกนางแอ่น โดยมีจะงอยปากเป็นรูปสามเหลี่ยมมากกว่า หัวโต คอสั้น มีวงเขี้ยวเห็นได้ชัดเจน ลำตัวอ้วนป้อม ขาและเท้าค่อนข้างใหญ่ ขนหางคู่กลางมีแกนขนยื่นยาวออกไป เป็นนกที่ค่อนข้างเชื่องช้าไม่ค่อยกระตือรือร้น อาหารได้แก่แมลงและตัวด้วง หาอาหารโดยการบินโฉบจับกลางอากาศ ทำรังเป็นโพรงดินบนเกาะกลางน้ำทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยมีนกในวงศ์ย่อยนี้ ๑ สกุล คือ สกุลนกนางแอ่นเทียม (*Pseudochelidon*)

๑๖.๑๔.๒ วงศ์ย่อยนกนางแอ่น (Subfamily *Hirundininae*: *Martins and Swallows*) จะงอยปากสั้น แบนและเป็นรูปสามเหลี่ยม ปลายจะงอยปากงุ้มเล็กน้อย อ้าปากได้กว้าง มุมปากไม่มีขนแข็ง ปีกยาว ปลายปีกแหลม ขาสั้น ลำตัวเพรียว หางเป็นแบบหางแฉกบินร่อนได้เก่ง ทั้งสองเพศมีสีขนเหมือนกัน สามารถเกาะกิ่งไม้และสายไฟฟ้าได้ อาศัยอยู่เป็นฝูง

ใหญ่มากโดยเฉพาะในช่วงนอกฤดูผสมพันธุ์ กินแมลงเป็นอาหารโดยการบินโฉบจับกลางอากาศ ด้วยจะงอยปาก ทำรังตามผนังถ้ำหรือสิ่งก่อสร้าง โดยใช้ดินโคลนผสมกับน้ำลายเป็นวัสดุทำรัง เป็นรูปถ้วยติดตามผนัง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๔ สกุลคือ สกุลนกนางแอ่นทราย (*Riparia*) สกุลนกนางแอ่น (*Hirundo*) สกุลนกนางแอ่นมาร์ติน (*Delichon*) และนกนางแอ่นลาย (*Cecropis*)

๑๖.๑๕ วงศ์นกปรอด (Family Picnonotidae: *Bulbuls*)

มีขนาดเล็ก (๑๖-๒๙ เซนติเมตร) ส่วนใหญ่บนหัวจะมีหงอนขนหรือท้ายทอยมีขนฟู จะงอยปากสั้นตรง สันจะงอยปากบนโค้งเล็กน้อย โกล่ปลายจะงอยปากบนเป็นรอยบากเล็กน้อย มุมปากมีขนแข็งขนาดใหญ่ ปีกสั้น ปลายปีกมน ปลายหางมนหรือเว้าเล็กน้อย ขาและเท้าไม่ค้อมแข็งแรง โคนนิ้วกลางเชื่อมกับโคนนิ้วข้างเล็กน้อย (นิ้วที่ ๓ และ ๔) บางชนิดพบได้ตามสวนผลไม้และใกล้บ้านเรือน เลี้ยงให้เชื่องได้ง่ายและมีเสียงร้องไพเราะ มักพบอาศัยและหากินรวมกันเป็นฝูง อาหารได้แก่ แมลง ผลไม้และยอดอ่อนของพืช ทำรังตามกิ่งไม้ รังเป็นรูปถ้วย โดยใช้กิ่งไม้เล็ก ๆ และใบไม้เป็นวัสดุ เปลือกไข่มีสีแตกต่างกัน วางไข่ครอกละ ๒-๖ ฟอง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๘ สกุลคือ สกุลนกปรอดปากหนา (*Spizixos*) สกุลนกปรอดธรรมดา (*Pycnonotus*) สกุลนกปรอดโอง (*Alophoixus*) สกุลนกปรอดหลังฟู (*Tricholestes*) สกุลนกปรอดเล็ก (*Iole*) สกุลนกปรอดหลังเขียวอกลาย (*Ixos*) สกุลนกปรอดสีขี้เถ้า (*Hemixos*) และสกุลนกปรอดดง (*Hypsipetes*)

๑๖.๑๖ วงศ์นกยอดข้าว (Family Cisticolidae: *Cisticolas*, *Prinias*, *African Warblers* etc.)

มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๑-๑๘ เซนติเมตร) จะงอยปากเรียวยาวแหลม ขนแข็งมุมปากสั้น หางค่อนข้างยาวถึงยาว ขนหางยาวลดหลั่นกันลงไปเป็นหางบังหรือหางแพน อาศัยและหากินตามทุ่งนา ป่าหญ้าและป่ากึ่งซึ่งอาจใกล้หรืออาจจะไกลจากแหล่งน้ำ อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ ทำรังตามกอพืชหรือเป็นรูปถ้วยหรือรูปกระเปาะ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๒ สกุลคือ สกุลนกยอดข้าว (*Cisticola*) และสกุลนกกระจับหญ้า (*Prinia*)

๑๖.๑๗ วงศ์นกแว่นตาขาว (Family Zosteropidae: *White-eyes*)

มีขนาดเล็กมาก(๑๑-๑๕ เซนติเมตร) ลำตัวเพรียว จะงอยปากหนา ปลายโค้งลง ปลายลิ้นแตกเป็นฝอย มีวงรอบเบ้าตาเด่นชัดซึ่งส่วนใหญ่เป็นสีขาวแต่บางชนิดเป็นสีดำ ขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีเหลือง ทั้งสองเพศมีลักษณะและสีขนเหมือนกัน อาศัยและหากินตามพุ่มไม้

หรือต้นไม้ระดับสูง อาศัยอยู่เป็นฝูงและอาจอยู่ร่วมกับนกชนิดอื่น เป็นนกที่ค่อนข้างกระตือรือร้น ไม่ค่อยหยุดนิ่ง อาหารได้แก่ แมลง ผลไม้และน้ำหวานดอกไม้ ทำรังเป็นรูปถ้วยเล็ก ๆ อยู่ตามง่ามไม้ยืนต้นและไม้พุ่ม ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกแว่นตาขาว (*Zosterops*)

๑๖.๑๘ วงศ์นกกระจ๋อย (Family Sylviidae)

มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก-กลาง (๑๑-๑๕ เซนติเมตร) นกในวงศ์นี้มีลักษณะภายนอกแตกต่างกันมาก แต่มีลักษณะเด่นโดยทั่วไป คือ จะงอยปากเรียว อาจตรงหรือโค้ง กินแมลงเป็นอาหาร เป็นนกที่มีความกระตือรือร้นมาก เคลื่อนไหวตลอดเวลาไม่ค่อยหยุดนิ่ง ส่วนใหญ่อกเพศผู้และเพศเมียจะมีสีส้มเหมือนกัน ทำรังเป็นรูปถ้วย นกวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๔ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบทั้ง ๔ วงศ์ย่อย คือ ย่อยนกพง (*Acrocephalinae*) วงศ์ย่อยนกหางนาคร (*Megalurinae*) วงศ์ย่อยนกกระจ่าง (*Garrulacinae*) และย่อยนกคอขวาน้อย (*Sylviinae*)

๑๖.๑๘.๑ วงศ์ย่อยนกพง (Subfamily Acrocephalinae: *Tesias*, *Warblers*, *Tailorbirds*, etc.)

มีขนาดเล็ก จะงอยปากเรียวตรงปลายแหลม ขอบจะงอยปากเป็นรอยบาก มุมปากมีขนแข็งเล็กน้อย หางยาวปานกลางถึงยาว ปลายหางตัดหรือเว้าเล็กน้อย ขาแข็งแรงแต่บางชนิดบอบบาง นิ้วหลังและนิ้วข้างยาวเท่ากัน ขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีน้ำตาล อาหารได้แก่ แมลง บางชนิดกินผลไม้และน้ำหวานดอกไม้ มักพบหากินตามพื้นดิน กอหญ้าหรือพุ่มไม้รกทึบ นกในวงศ์ย่อยนี้ทำรังเป็นรูปถ้วยชุกซ่อนอยู่ตามกอหญ้าหรือในพุ่มไม้ที่รกทึบ นกในสกุลนกกระจับจะทำรังโดยการนำใบไม้มาเย็บติดกันเป็นเปลแล้วทำรังเป็นรูปถ้วยอยู่ภายในอีกทีหนึ่ง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑๐ สกุล แต่ละสกุลมีอุปนิสัยและถิ่นอาศัยแตกต่างกันไป ได้แก่ สกุลนกจุนจู้ (*Tesia*) สกุลนกกระจ๋อยหัวลาย (*Urosphena*) สกุลนกกระจ๋อยสีไพล (*Cettia*) สกุลนกกระจ๋อยพงหญ้า (*Bradypterus*) สกุลนกพงตึกแตน (*Locustella*) สกุลนกพง (*Acrocephalus*) สกุลนกกระจับ (*Orthotomus*) สกุลนกกระจัด (*Phylloscopus*) สกุลนกกระจ๋อย (*Seicercus*) และสกุลนกกระจ๋อยคอขาว (*Abroscopus*)

๑๖.๑๘.๒ วงศ์ย่อยนกหางนาคร (Subfamily Megalurinae: *Grassbirds*) มี

ขนาดเล็ก จะงอยปากแข็งแรงและค่อนข้างอ้วน มุมปากมีขนแข็ง ปลายปีกมน ขนหางยาวลดหลั่นกันลงไปเป็นหางบัง นิ้วกลางและนิ้วในเชื่อมติดกันค่อนข้างมาก นิ้วนอกอาจหุมนกลับได้ ขาและนิ้วแข็งแรง อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ มักพบหากินตามกอหญ้าหรือกก ทำรังเป็นรูปถ้วยหรือรูปกระเปาะชุกซ่อนอยู่ตามกอหญ้าที่รกทึบ เปลือกไข่สีขาวมีลายจุดสีน้ำตาลแดง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ใน

ระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๒ สกุล คือ สกุลนกหางนาค (Megalurus) และสกุลนกพงหญ้า (Graminicola)

๑๖.๑๘.๓ วงศ์ย่อยนกกระราง (Subfamily Garrulacinae: Laughingthrushes)

มีขนาดกลาง ลำตัวอ้วนป้อม จะงอยปากค่อนข้างยาวและแข็งแรง มีลักษณะตรงหรืออาจโค้งเล็กน้อย ขาแข็งแรง ขอบปีกมักมีสีจุดจาด ปีกสั้นปลายปีกมน ขนหางค่อนข้างยาว ปกติทั้งสองเพศมีลักษณะเหมือนกัน หลายชนิดในช่วงนอกฤดูผสมพันธุ์จะอาศัยรวมกันเป็นฝูงใหญ่มากและมักส่งเสียงร้องดังเกือบตลอดเวลาโดยเฉพาะเมื่อมีสิ่งรบกวน มักพบอาศัยตามป่าดิบและป่าโปร่ง อาหารได้แก่ แมลงต่าง ๆ สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหน้าดิน และสัตว์เลื้อยคลานขนาดเล็ก โดยการเดินหากินบนพื้นดินหรือตามกิ่งไม้ มีหลายชนิดกินน้ำหวานดอกไม้ด้วย ทำรังเป็นรูปถ้วยอยู่ตามง่ามไม้ วางไข่ครอกละ ๒-๕ ฟอง เปลือกไข่สีฟ้า ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในวงศ์ย่อยนี้มี ๒ สกุล ประเทศไทยพบทั้ง ๒ สกุลคือ สกุลนกกระราง (Garrulax) และสกุลนกกระรางแก้มแดง (Liocichla)

๑๖.๑๘.๔ วงศ์ย่อยนกคอกขาวน้อย (Subfamily Sylviinae) นกในวงศ์ย่อยนี้มี

ลักษณะเด่นภายนอกและอุปนิสัยแตกต่างกันมาก แต่ที่เหมือนกันได้แก่ กินแมลงเป็นอาหารหลัก ซึ่งอาจจะบินโฉบจับกลางอากาศ จิกกินตามกิ่งไม้หรือหากินตามพื้นดิน บางชนิดกินผลไม้และน้ำหวานดอกไม้ด้วย นกวงศ์ย่อยนี้แบ่งออกเป็น ๓ เหล่า ประเทศไทยพบ ๒ เหล่า ได้แก่ เหล่านกกินแมลง (Timaliini) และเหล่านกคอกขาวน้อย (Sylviini)

๑๖.๑๘.๔.๑ เหล่านกกินแมลง (Tribe Timaliini: Babblers) มีขนาด

เล็ก บนหัวอาจมีหรือไม่มีหงอนขน จะงอยปากแบนข้างเล็กน้อยอาจมีลักษณะตรงหรือโค้งเล็กน้อย มุมปากมีขนแข็ง ปีกสั้น ปลายปีกมน ขาและนิ้วเท้าแข็งแรง แข็งค่อนข้างยาว อาหารได้แก่ แมลงและสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก บางชนิดกินน้ำหวานดอกไม้และผลไม้สุกด้วย มักหากินตามพุ่มไม้หรือบนพื้นดิน แต่มีบางชนิดหากินบนเรือนยอดไม้ นกในเหล่านี้เป็นนกที่มีลักษณะเด่นแตกต่างกันในแต่ละสกุลจนบางครั้งไม่น่าจะจัดอยู่ในเหล่าเดียวกัน ทำรังเป็นรูปถ้วยหรือรูปกระเปาะซุกซ่อนอยู่ตามกอหญ้าที่รกทึบ เปลือกไข่สีขาวมีลายจุดสีน้ำตาลแดง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๒๒ สกุล แต่ละสกุลมีอุปนิสัยและถิ่นอาศัยแตกต่างกัน ได้แก่ สกุลนกกินแมลงป่า (Trichastoma) สกุลนกกินแมลงป่าดิบ (Malacocincla) สกุลนกจาบดิน (Pellorneum) สกุลนกกินแมลงหัวสีเข้ม (Malacopteron) สกุลนกระวังไพร (Pomatorhinus) สกุลนกจู้เต็นลาย (Kenopia) สกุลนกจู้เต็นธรรมดา (Napothera) สกุลนกจู้เต็นจิว (Pnoepyga) สกุลนกกินแมลง (Stachyris) สกุลนกกินแมลงอกเหลือง (Macronous) สกุลนกกินแมลงกระหม่อมแดง (Timalia) สกุลนกกินแมลงตา

เหลือง (*Chrysomma*) สกุลนกกระรอกทอง (*Leiothrix*) สกุลนกขัติยา (*Cutia*) สกุลนกเสื้อแมลง (*Pteruthius*) สกุลนกเสื้อแมลงหัวขาว (*Gampsorhynchus*) สกุลนกปีกลาย (*Actinodura*) สกุลนกคิวะ (*Minla*) สกุลนกมุนรอก (*Alcippe*) สกุลนกหางรำ (*Heterophasia*) สกุลนกภูหงอน (*Yuhina*) และสกุลนกปากนกแก้ว (*Paradoxornis*)

๑๖.๑๘.๔.๒ เหล่านกคอกขาน้อย (Tribe Sylviini: *Sylvia* Warblers)

มีสันจะงอยปากบนอาจโค้งมากหรือโค้งเล็กน้อย ขนแข็งมุมปากเจริญน้อยกว่าสกุลนกพง (*Acrocephalus*) อาหารได้แก่ แมลงและผลไม้สุก มักพบหากินตามพุ่มไม้ นกในเหล่านี้เพียง ๑ สกุล คือ สกุลนกคอกขาน้อย (*Sylvia*)

๑๖.๑๙ วงศ์นกจาบฝน (Family Alaudidae: *Larks*)

มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดใหญ่ (๑๕-๒๐ เซนติเมตร) จะงอยปากหนาปลายแหลมเป็นปากกรวย สันจะงอยปากบนโค้งและไม่เป็นรอยบาก ปลายปีกแหลม หางสั้น ขาและเท้าแข็งแรง เล็บนิ้วหน้าเรียวยาวและโค้ง เล็บนิ้วหลังตรงและมักยาวกว่านิ้ว ขนปกคลุมลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีน้ำตาลมีลายขีดดำ เป็นนกที่เดินหากินบนพื้นดิน อาหารได้แก่ เมล็ดพืช แมลงต่าง ๆ และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก ทำรังเป็นรูปถ้วยหรือรูปทรงกลมซุกซ่อนอยู่ตามกอหญ้าหรือที่รกทึบ เปลือกไข่สีเหลืองอ่อนมีลายจุดสีน้ำตาลเข้ม ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๒ สกุล คือ สกุลนกจาบฝนปีกแดง (*Mirafra*) และสกุลนกจาบฝนเสียงสวรรค์ (*Alauda*)

๑๖.๒๐ วงศ์นกกินป्ली (Family Nectariniidae)

มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดใหญ่ (๑๐-๒๐ เซนติเมตร) รูปร่างลักษณะภายนอกค่อนข้างแตกต่างกัน จะงอยปากอาจยาวหรือสั้น อาจโค้งมากหรือโค้งเพียงเล็กน้อย เป็นนกที่กินน้ำหวานดอกไม้ ผลไม้ และแมลงตัวเล็ก ๆ เป็นอาหาร ทำรังเป็นรูปกระเปาะห้อยอยู่ตามปลายกิ่งไม้ แบ่งออกเป็น ๒ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบเพียงวงศ์ย่อยเดียวคือ วงศ์ย่อยนกกินป्ली (*Nectariniinae*)

๑๖.๒๐.๑ วงศ์ย่อยนกกินป्ली (Subfamily Nectariniinae) นกวงศ์ย่อยนี้แบ่ง

ออกเป็น ๒ เหล่า ประเทศไทยพบทั้ง ๒ เหล่า คือ เหล่านกกาฝาก (*Dicaeini*) และเหล่านกกินป्ली (*Nectariniini*)

๑๖.๒๐.๑.๑ เหล่านกกาฝาก (Tribe Dicaeini: *Flowerpeckers*) มี

ขนาดเล็กมาก จะงอยปากสั้นและอาจโค้งเล็กน้อย ลิ้นพัฒนาเพื่อให้เหมาะสมสำหรับการกินน้ำหวานดอกไม้ หางสั้น มักพบหากินบนต้นไม้สูง เป็นนกที่กระตือรือร้นมากมักจะไม่ค่อยหยุดนิ่ง หลายชนิดตัวผู้มีสีสันฉูดฉาดในขณะที่ตัวเมียมีสีซีดจางกว่าหรือมีสีเรียบ กินน้ำหวานดอกไม้ และผลไม้เป็นอาหารหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกาฝากแต่ก็กินพวกแมลงต่าง ๆ ด้วย ทำรังเป็น

รูปกระเปาะแขวนห้อยอยู่ตามกิ่งไม้ไม่มีทางเข้าออกอยู่ทางด้านข้าง หรือรังเป็นรูปถ้วยวางหรือแขวนอยู่บนกิ่งไม้หรือใบไม้ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในเหล่านี้อยู่ ๒ สกุล ประเทศไทยพบทั้ง ๒ สกุล คือ สกุลนกกาฝากปากสั้น (*Prionochilus*) และสกุลนกกาฝากปากยาว (*Dicaeum*)

๑๖.๒๐.๑.๒ เหล่านกกินปลี (Tribe Nectariniini: *Sunbirds and Spiderhunters*) มีขนาดเล็กมาก จะงอยปากยาวปานกลางถึงยาวมากปลายเรียวแหลมและโค้งลง ลึนยาวปรับปรุงตัวเพื่อให้สามารถกินน้ำหวานดอกไม้ และสามารถยื่นออกจากปากได้ ตัวผู้มีสีสันฉูดฉาด บางชนิดขนหางคู่กลางยื่นยาวมาก ตัวเมียส่วนใหญ่มีสีเขียวมเหลืองแต่บางชนิดทั้งสองเพศมีลักษณะและสีสันเหมือนกัน อาหารได้แก่ น้ำหวานดอกไม้ แมลงขนาดเล็กต่าง ๆ ทำรังเป็นรูปกระเปาะแขวนห้อยอยู่ตามกิ่งไม้ มีทางเข้าออกอยู่ทางด้านข้าง ส่วนใหญ่ตัวเมียจะเป็นฝ่ายสร้างรัง บางชนิดทำรังใต้ใบไม้ที่มีขนาดใหญ่โดยเฉพาะใบกล้วยและทั้งสองเพศช่วยกันทำรัง ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ นกในเหล่านี้นี้มี ๕ สกุล ประเทศไทยพบทั้ง ๕ สกุล คือ สกุลนกกินปลีปากสั้นหางสั้น (*Anthreptes*) สกุลนกกินปลีท้ายทอยน้ำเงิน (*Hypogramma*) สกุลนกกินปลีปากยาวหางสั้น (*Nectarinia*) สกุลนกกินปลีหางยาว (*Aethopyga*) และสกุลนกปลีกล้วย (*Arachnothera*)

๑๖.๒๑ วงศ์นกกระจอก (Family Passeridae)

มีขนาดเล็กมากจนถึงขนาดเล็ก (๑๐-๒๐ เซนติเมตร) ลักษณะภายนอกค่อนข้างแตกต่างกัน ปลายจะงอยปากแหลม อาจจะยาวตรงหรือสั้นเป็นปากกรวย มักอาศัยและหากินตามทุ่งโล่ง ชุมชนเมือง หรือตามชายน้ำ อาหารได้แก่ แมลง วัชพืช และผลไม้ นกวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๔ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบทั้ง ๔ วงศ์ย่อย ได้แก่ วงศ์ย่อยนกกระจอก (*Passerinae*) วงศ์ย่อยนกเต้าลม (*Motacillinae*) วงศ์ย่อยนกกระจาบ (*Ploceinae*) และวงศ์ย่อยนกกะตีด (*Estrildinae*)

๑๖.๒๑.๑ วงศ์ย่อยนกกะตีด (Subfamily Passerinae: *Sparrows*) มีขนาดเล็ก จะงอยปากอ้วนสั้นปลายแหลมเป็นปากกรวย รูขมุกขมน มุมปากมีขนแข็ง ปลายหางเว้าตื้น มีนิสัยชอบหากินรวมกันเป็นฝูง อาหารได้แก่ เมล็ดธัญพืชและแมลงต่าง ๆ บางชนิดสามารถปรับตัวมากินเศษอาหารจากครัวเรือนได้ มีหลายชนิดตัวผู้และตัวเมียมีสีสันแตกต่างกัน ทำรังบนต้นไม้ ตามซอกหรือชายคาบ้านเรือนหรือสิ่งก่อสร้าง รังเป็นรูปโดมหรือทรงกลม ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑ สกุล คือ สกุลนกกะตีด (*Passer*)

๑๖.๒๑.๒ วงศ์ย่อยนกเต้าลม (Subfamily Motacillinae: Wagtails and Pipits) มีขนาดเล็ก-กลาง จะงอยปากยาวเรียว มุมปากมีขนแข็ง ส่วนใหญ่อาศัยและหากินบนพื้นดิน มีเพียงไม่กี่ชนิดที่อาศัยและหากินตามกิ่งไม้ ลำตัวเพรียว ขนหางคู่บนสีขาวยาวหลายชนิด กระดกหางขึ้นลงขณะเกาะ ลักษณะการบินเป็นลอนคลื่น มักอยู่รวมกันเป็นฝูง หากินตามพื้นดิน หรือบริเวณที่ชื้นแฉะใกล้แหล่งน้ำ อาหารหลักได้แก่ แมลง และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก พวกนกเต้าลม (Wagtail) มีหางยาว สีสันเด่นสะดุดตา พวกนกเต้าดิน (Pipit) สีออกน้ำตาลและมีลายขีดลักษณะคล้ายพวกนกจาบฝน (Lark) แต่รูปร่างเพรียวกว่า จะงอยปากก็เรียกว่าและมีขนหางยาวกว่า เมื่อดูในธรรมชาติจะจำแนกชนิดได้ยากนอกจากจะได้ยินเสียงร้อง แต่เดิมนกเต้าดินจัดอยู่ในวงศ์หนึ่งอีกต่างหาก แต่เนื่องจากมีลักษณะทางชีวเคมีสัมพันธ์กับพวกนกกระจอกจึงจัดไว้ในวงศ์เดียวกัน ประเทศไทยพบ ๓ สกุลคือ สกุลนกเต้าลมดง (*Dendronanthus*) สกุลนกเต้าลม (*Motacilla*) และสกุลนกเต้าดิน (*Anthus*)

๑๖.๒๑.๓ วงศ์ย่อยนกกระจาบ (Subfamily Ploceinae: Weavers) มีขนาดเล็ก-กลาง ลักษณะภายนอกไม่แตกต่างจากวงศ์ย่อยนกกระจอก จะงอยปากหนาอ้วนสั้นปลายแหลมเป็นปากรูปกรวย รุขมุกม่น มุมปากมีขนแข็ง ลำตัวกลมป้อม ปีกสั้น ปลายปีกมน อาหารได้แก่ เมล็ดธัญพืช เมล็ดพืช และแมลงต่าง ๆ ทำรังตามต้นไม้เป็นรังแขวน วัสดุส่วนใหญ่ได้แก่ ใบหญ้าฉีกเป็นฝอย มีการสานวัสดุอย่างประณีตและมีศิลปะ อาศัยและทำรังรวมกันเป็นฝูงใหญ่ ตัวผู้และตัวเมียมีสีสันแตกต่างกันโดยเฉพาะในช่วงฤดูผสมพันธุ์ โดยที่นกตัวผู้จะมีสีเหลืองทอง ส่วนตัวเมียจะมีเพียงสีน้ำตาล เป็นนกที่ทำรังได้อย่างประณีตมาก รังเป็นรูปทรงกลมซึ่งอาจจะแขวนห้อยอยู่บนปลายกิ่งไม้หรืออาจจะซุกซ่อนอยู่ตามพงหญ้า ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๑ สกุลคือ สกุลนกกระจาบ (*Ploceus*)

๑๖.๒๑.๔ วงศ์ย่อยนกกระตีด (Subfamily Estrildinae) มีลักษณะคล้ายกับนกในวงศ์ย่อยนกกระจอก รูปร่างอ้วนสั้น จะงอยปากอ้วนสั้น ปลายแหลมเป็นปากรูปกรวย มักพบอาศัยและหากินรวมกันเป็นฝูง อาหารได้แก่ เมล็ดธัญพืช เมล็ดพืช และแมลง นกวงศ์ย่อยนี้แบ่งออกเป็น ๒ เหล่า ประเทศไทยพบเพียง ๑ เหล่า ได้แก่ เหล่านกกระตีด (*Estrildini*)

๑๖.๒๑.๔.๑ เหล่านกกระตีด (Tribe Estrildini: Munias, Parrotfinches, etc.) มีขนาดเล็ก ลักษณะคล้ายนกในวงศ์ย่อยนกกระจอก รูปร่างอ้วนป้อม จะงอยปากหนาปลายแหลมเป็นปากรูปกรวย ปลายหางมน แหลมหรือเป็นหางตัด มักพบอยู่รวมกันเป็นฝูง หากินตามทุ่งนาและพื้นที่เกษตรกรรม อาหารได้แก่ เมล็ดพืช ธัญพืชและแมลง หลายชนิดเป็นสัตว์ทำลายพืชผลการเกษตร ทำรังเป็นรูปโดมหรือรูปทรงกลมตามง่ามกิ่งไม้ และพุ่มไม้ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๓ สกุลคือ

สกุลนกกระติ๊ดแดง (Amandava) สกุลนกกระติ๊ดเขียว (Erythrura) และสกุลนกกระติ๊ด (Lonchura)

๑๖.๒๒ วงศ์นกจาบปีกอ่อน (Family Fringillidae)

มีขนาดเล็กมากถึงขนาดเล็ก (๑๓-๒๔ เซนติเมตร) จะงอยปากอ้วนสั้น ปลายแหลมเป็นปากรูปกรวย รูจมูกกลม นกเพศผู้และเพศเมียมีสีขนแตกต่างกัน มักอาศัยและหากินร่วมกันเป็นฝูง อาหารได้แก่ เมล็ดพืช วัชพืช และแมลง นกวงศ์นี้แบ่งออกเป็น ๓ วงศ์ย่อย ประเทศไทยพบ ๒ วงศ์ย่อย ได้แก่ วงศ์ย่อยนกจาบปีกอ่อน (Fringillinae) และวงศ์ย่อยนกจาบปีกอ่อนเล็ก (Emberizinae)

๑๖.๒๒.๑ วงศ์ย่อยนกจาบปีกอ่อน (Subfamily Fringillinae) มีขนาดเล็ก จะงอยปากอ้วนสั้น ปลายแหลมเป็นปากรูปกรวย รูจมูกกลม นกเพศผู้และเพศเมียมีสีขนแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น ๓ เหล่า ประเทศไทยพบ ๒ เหล่า คือ เหล่านกจาบปีกอ่อนเขาสูง (Fringillini) และเหล่านกจาบปีกอ่อน (Carduelini)

๑๖.๒๒.๑.๑ เหล่านกจาบปีกอ่อนเขาสูง (Tribe Fringillini: *Chaffinches and Bramblings*) จะงอยปากสั้นปลายแหลมเป็นปากรูปกรวยใช้สำหรับกะเทาะเปลือกเมล็ดพืช ลำตัวอ้วนป้อม ปีกสั้น ปลายปีกมน หางยาวปานกลางปลายหางเว้าตื้น บินเป็นลอนคลื่น ทั้งสองเพศมีสีขนแตกต่างกันตัวผู้มักมีสีสดฉูด ส่วนตัวเมียมักจะมีเพียงสีน้ำตาล มักอาศัยและหากินเป็นฝูงใหญ่ตามพื้นที่เปิดโล่ง ทุ่งหญ้าและชายป่า มักลงมาหากินตามพื้นดิน อาหารได้แก่ เมล็ดพืชและแมลง นกในเหล่านี้นี้มี ๑ สกุล คือ สกุลนกจาบปีกอ่อนเขาสูง (Fringilla)

๑๖.๒๒.๑.๒ เหล่านกจาบปีกอ่อน (Tribe Carduelini: *Finches, Grosbeaks and allies*) ลักษณะไม่แตกต่างจากเหล่านกจาบปีกอ่อนเขาสูง แต่ลำตัวมีขนาดใหญ่กว่าและสีฉูดฉาดกว่าโดยเฉพาะตัวผู้ มักอยู่รวมกันเป็นฝูง อาหารได้แก่ เมล็ดวัชพืช เมล็ดพืชและแมลง กินตามทุ่งหญ้า พื้นที่เกษตรกรรม ชายป่าและป่าไผ่ ทำรังเป็นรูปถ้วยโดยใช้ใบหญ้า มอสหรือวัสดุอื่น มักทำรังบนต้นไม้หรือในพุ่มไม้ วางไข่ครอกละ ๓-๕ ฟอง เปลือกไข่สีขาวมีลายจุดประสีน้ำตาล ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนดาวน์ปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๕ สกุล คือ สกุลนกจาบปีกอ่อนเขียว (Carduelis) สกุลนกจาบปีกอ่อนสีชมพู (Carpodacus) สกุลนกจาบปีกอ่อนสีแดง (Haematospiza) สกุลนกกระติ๊ดใหญ่ปากเหลือง (Eophona) และสกุลนกกระติ๊ดใหญ่ (Mycerobas)

๑๖.๒๒.๒ วงศ์ย่อยนกจาบปีกอ่อนเล็ก (Subfamily Emberizinae) มีขนาดเล็ก จะงอยปากสั้นปลายแหลมเป็นปากรูปกรวยใช้สำหรับกะเทาะเปลือกเมล็ดวัชพืช สันจะงอย

ปากบนปกติจะตรงหรือแอ่นเล็กน้อย แบ่งออกเป็น ๔ เหล่า ประเทศไทยพบ ๑ เหล่า ได้แก่ เหล่านกจาบปีกอ่อนเล็ก (Emberizini)

๑๖.๒๒.๒.๑ เหล่านกจาบปีกอ่อนเล็ก (Tribe Emberizini: *Bunting and allies*) มีขนาดเล็ก จะงอยปากสั้นปลายแหลมเป็นปากกรูปรวยใช้สำหรับกะเทาะเปลือก เมล็ดธัญพืช ปีกสั้น ปลายปีกมน ปลายหางมนหรือเว้าตื้น ขาและเท้าบอบบาง อาหารได้แก่ แมลงและเมล็ดพืช มักอาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูง ทำรังเป็นรูปถ้วยชุกซ่อนอยู่ตามพื้นดิน กอหญ้า หรือใต้พุ่มไม้ วางไข่ครอกละ ๒-๗ ฟอง เปลือกไข่สีน้ำตาลอ่อนหรือสีฟ้ามีลายจุดหรือลวดลายสีน้ำตาลแดงจนถึงสีดำ ลูกนกแรกเกิดช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย ไม่มีขนตาวนปกคลุมตัว ยังไม่ลืมตาและขาไม่แข็งแรง ในระยะแรกพ่อแม่ยังต้องกกและหาอาหารมาป้อนให้ ประเทศไทยพบ ๒ สกุลคือ สกุลนกจาบปีกอ่อนหงอน (*Melophus*) และสกุลนกจาบปีกอ่อนเล็ก (*Emberiza*)